

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

*”Vad skulle vi annars göra hemma
ensamma?”*

- kvalitativ studie av ett projekt för äldre assyrier/syrianer.

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Julia Jansson & Frida Olofsson

Handledare: Bengt Carlsson

Abstract

Titel	”Vad skulle vi annars göra hemma ensamma?” - kvalitativ studie av ett projekt för äldre assyrier/syrianer.
Författare	Julia Jansson och Frida Olofsson
Nyckelord	äldre assyrier/syrianer, konstruktion av hälsa, socialt nätverk

Studien gjordes om ett projekt med målgruppen assyrier/syrianer över 65 år som bor i en av Göteborgs stadsdelar. Syftet med studien var att undersöka hur de äldre assyrierna/syrianerna hade upplevt sitt deltagande i projektet och vad deltagandet hade inneburit för dem, med fokus främst på socialt nätverk och hälsa. Frågeställningarna blev som följande: 1. Hur ser projektdeltagarnas bakgrund och nuvarande sociala situation ut?, 2. Vilka motiv hade de äldre assyrierna/syrianerna för att bli deltagare i projektet?, 3. Vad har deltagandet i projektet inneburit för de äldre assyrierna/syrianerna när det gäller deras syn på hälsa?, 4. Vilka konsekvenser har deltagandet i projektet inneburit för de äldre assyriernas/syrianernas sociala nätverk?, 5. Vad har projektet gett de äldre assyrierna/syrianerna? Metod för empiriinsamling var kvalitativa intervjuer med deltagarna kompletterat med en faktainsamlade intervju med projektledaren. När det gäller den intervjuade gruppens bakgrund var det äldre assyrier/syrianer som flyttade till Sverige som vuxna på grund av förföljelse och förtryck. Hälften av de äldre assyrierna/syrianerna hade läs- och skrivsvårigheter och de flesta hade bristande kunskaper i svenska. De äldre assyriernas/syrianernas motiv till att delta var att fortsätta sitt kyrkliga engagemang, få socialt umgänge och samvaro samt möjlighet att fördriva tiden. När det gällde vad projektet hade inneburit för de äldres syn på hälsa fann vi att de äldre assyrierna/syrianerna i huvudsak konstruerade hälsobegreppet med hjälp av den sociala aspekten av hälsa och att detta innebar att de inte hade anammat den bild av hälsa som projektet förmedlade och som fokuserade mer på att förebygga fysisk ohälsa. De äldres kontakter med andra assyrier/syrianer som deltog i projektet hade fördjupats, medan kontakterna med svensktalande pensionärer som de hade mött inom projektets ramar låg på ett mer ytligt plan. De äldre assyriernas/syrianernas deltagarfrekvens var hög och de uttalade sig i stor utsträckning positivt till projektet. De äldres konstruktion av projektet skapades i huvudsak kring att det gav dem möjlighet att umgås och träffas med sina landsmän på ett organiserat och regelbundet sätt.

Förord

Vi vill först och främst rikta vårt varmaste tack till alla de personer som ställde upp på intervjuer. Det uppskattas enormt! Ett ytterligare tack vill vi sända till projektets deltagare i stort för vänligt bemötande och öppet sinne.

Projektledaren var oss behjälplig i spridda frågor och studien skulle inte ha varit möjlig att genomföra utan hennes kunskap och engagemang. Andra personer som har varit av största betydelse för vår undersökning är de tolkar som har hjälpt oss både under intervjuer men även med funderingar i övrigt, kyrkans präst som inte bara upplät kyrkans lokaler till oss men även sitt eget arbetsrum, samt personal på Stadskansliet och SDF:s förebyggande enhet som genom finansiering gjorde det möjligt att genomföra tolkade samtal.

Hjärtligt tack till er alla!

Vi vill rikta ett tack till vår handledare Bengt Carlsson för hans flexibilitet och generositet med tid. Tack Bengt!

Slutligen vill vi tacka varandra för ett välfungerande samarbete under denna ansträngande men lärorika period.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	1
2.1 Bakgrund assyrier/syrianer	2
2.2 Begreppet assyrier/syrianer	2
2.3 Projektets bakgrund	3
3. Tidigare forskning.....	4
4. Syfte och frågeställningar	7
5. Teoretiska utgångspunkter	7
5.1 Symbolisk interaktionism	7
5.2 Social konstruktionism	8
5.3 Hälsa	8
5.4 Sociala nätverk	9
6. Tillvägagångssätt och metod	9
6.1 Utvärdering eller inte?	9
6.2 Att göra ett uppdrag till sitt	10
6.3 Val av metod	11
6.4 Datainsamling via kvalitativa intervjuer	12
6.4.1 <i>Intervjuguiden</i>	12
6.4.2 <i>Tillträde till fältet</i>	13
6.4.3 <i>Urval</i>	13
6.4.4 <i>Pilotintervjun</i>	14
6.4.5 <i>Intervjusituationen</i>	14
6.4.6 <i>Att använda tolk</i>	15
6.4.7 <i>Faktainsamlade intervjun</i>	16
6.5 Transkribering	16
6.6 Analys- och tolkningsarbetet.....	16
6.7 Förförståelse	20
6.8 Etiska överväganden	18
6.9 Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet.....	19
6.9.1 <i>Generaliserbarhet</i>	20
6.9.2 <i>Validitet</i>	20
6.9.3 <i>Reliabilitet</i>	20

7. Resultatredovisning	21
7.1 De intervjuade	21
<i>7.1.1 Ålder, civilstånd och boendesituation.....</i>	<i>21</i>
<i>7.1.2 Skolgång, utbildning, språkkunskaper.....</i>	<i>21</i>
<i>7.1.3. Religion</i>	<i>22</i>
<i>7.1.4 Migrationen till Sverige.....</i>	<i>22</i>
<i>7.1.5 Familjerelationerna.....</i>	<i>23</i>
<i>7.1.6 Umgängeskrets utanför projektet</i>	<i>24</i>
<i>7.1.7 Sammanfattning och resultat.....</i>	<i>25</i>
7.2 Motiv till deltagande i projektet	26
<i>7.2.1 Kännedom om projektet</i>	<i>27</i>
<i>7.2.2 Motiv till att delta.....</i>	<i>28</i>
<i>7.2.3 Sammanfattning och resultat.....</i>	<i>29</i>
7.3 Om synen på hälsa.....	30
<i>7.3.1 Konstruktion av hälsa</i>	<i>31</i>
<i>7.3.2 Aktiviteter och kunskaper kopplade till hälsa inom projektets ramar.....</i>	<i>33</i>
<i>7.3.3 Sammanfattning och resultat.....</i>	<i>34</i>
7.4 Konsekvenser för det sociala nätverket	35
<i>7.4.1 Kontakter med andra assyrier/syrianer</i>	<i>36</i>
<i>7.4.2 Kontakter med svensktalande pensionärer.....</i>	<i>37</i>
<i>7.4.3 Inställning till nya kontakter</i>	<i>38</i>
<i>7.4.4 Sammanfattning och resultat.....</i>	<i>39</i>
7.5 Vad projektet har gett de äldre assyrierna/syrianerna	40
<i>7.5.1 Deltagandefrekvens</i>	<i>40</i>
<i>7.5.2 Projektets aktiviteter</i>	<i>41</i>
<i>7.5.3 Projektets betydelse.....</i>	<i>41</i>
<i>7.5.4 Eget bidrag till projektet.....</i>	<i>43</i>
<i>7.5.5 Sammanfattning och resultat.....</i>	<i>44</i>
8. Slutdiskussion	45
8.1 Förslag till vidare forskning	48
Litteraturlista	52
BILAGA 1	53
BILAGA 2	55
BILAGA 3	57

1. Inledning

Allt fler av Sveriges äldre har en annan etnisk bakgrund än svensk (C. Johansson, 2004). Enligt Statistiska Central Byrån (2008) fanns det vid 2007 års slut 182 745 utrikes födda människor i Sverige som var över 65 år. Det är en ytterst heterogen grupp med olika sociala, kulturella och religiösa bakgrunder, och som pratar olika språk och dialekter (Ronström, 1996). Flera studier har dock visat på att äldre med annan etnisk bakgrund än svensk, främst från utomeuropeiska länder, har sämre hälsa än sina jämnåriga och att ensamhet och social isolering har påvisats som en bidragande orsak till detta (C. Johansson, 2004).

Våren 2007 påbörjade Stadsdelsnämndens Förebyggande-enhet i en av Göteborgs stadsdelar ett pilotprojekt finansierat av Senior Göteborg. Målgruppen var de cirka hundra assyriska/syrianska äldre som är medlemmar i Syrisk-Ortodoxa kyrkan och Assyriska föreningen (Projekt- och kommunikationsplan, 2007). Projektet hade som syfte att öka integrationen mellan verksamheter och äldre i stadsdelen samt att ge kunskap om hur man som äldre skapar sig ett hälsofrämjande liv (Projektbeskrivning). Genom Ex-jobb fick vi kontakt med Stadskansliet i Göteborgs stad som ville ha en utvärdering av projektet.

I mitten av 90-talet skrev Ronström att det fanns relativt lite kunskap om gruppen ”äldre invandrades” uppfattningar om åldrande och om att leva som gammal i Sverige (Ronström, 1996). Tolv år senare upptäcker vi att det fortfarande finns utrymme för forskning kring ämnet. Detta gäller i ännu större utsträckning för gruppen äldre assyrier/syrianer. Forskningen är minst sagt eftersatt på detta område och det var därför med stort intresse som vi tog oss an att göra en studie kring denna grupp och pilotprojektet som de har deltagit i.

Både målgruppen och projektets visioner verkade för oss båda intressanta och vi upplevde det värdefullt att arbeta med en konkret verksamhet där vi får applicera våra teoretiska kunskaper ute i ”verkligheten”. Vår tanke var att studien skulle vara ömsesidigt användbar då vi hade möjlighet att komma i kontakt med en för oss ny grupp, samtidigt som studien skulle återföras och komma till nytta på fältet.

Det var med olika bakgrunder och specialintressen som vi gick in i uppsatsarbetet: en av oss har som huvudintresse att arbeta inom äldreomsorg och för den andre författaren ligger fokus på förebyggande socialt arbete med brukarna i centrum. Gruppen assyrier/syrianer var för oss relativt okänd, och vi hade inga djupare kunskaper när det gällde deras kultur eller omständigheterna kring deras migration till Sverige – ytterligare en orsak till att ämnesområdet var extra spännande.

2. Bakgrund

I följande kapitel beskrivs gruppen assyrier/syrianer när det gäller historiska och kulturella aspekter samt en kort skildring av omständigheter kring gruppens migration till Sverige. En förklaring ges också till benämningen ”assyrier/syrianer”. Informationen är hämtad från Ponzio (1996) som även omnämns i avsnittet om tidigare forskning. Vidare ges i kapitlet bakgrundsinformation till det undersökta projektet. Denna information är inhämtad med hjälp av en genomgång av projektets officiella dokument i form av projektbeskrivning och projekt- och kommunikationsplan, samt i en faktainsamlade intervju med projektledaren.

2.1 Bakgrund assyrier/syrianer

Assyrien var ett forntida mesopotamiskt rike, från ca 2000 f kr - 612 f kr (Ponzio, 1996). Assyrierna/syrianerna har dock inte haft en egen stat i modern tid. Dagens assyrier/syrianer lever som en kristen minoritet bland muslimer i nuvarande Turkiet, Libanon, Syrien, Iran och Irak. Ponzio skriver att människor i Mellanöstern sedan lång tid tillbaka har levt sida vid sida med andra folkslag och människor med andra religioner. Åren 1915-17 förde det Osmanska riket dock ett "heligt krig" mot de kristna och ca 1,5 miljoner människor dog, varav uppskattningsvis flera hundra tusen assyrier/syrianer. Många deporterades också till nuvarande Libanon och Syrien. Assyriernas/syrianernas ställning i de olika ursprungsländerna har varierat beroende på hur mycket motsättningar som funnits mellan kristna och muslimer i länderna (Ponzio, 1996).

De första assyrierna/syrianerna kom till Sverige som flyktingar från Libanon 1967 (Ponzio, 1996). På 1970-talets första år började en spontan migration från Turkiet och Syrien, vilken sedan eskalerade på mitten av 70-talet. I februari 1976 tog Sveriges regering ett beslut att alla assyrier/syrianer som hade kommit innan dess skulle få stanna i landet. Ett likadant beslut togs i november samma år. Många av assyrierna/syrianerna har slagit sig ner i Södertälje som 1995 utgjorde Sveriges största samlade bosättning av en enda invandrargrupp. Även Göteborg nämns som ett geografiskt område där stora grupper av assyrier/syrianer slagit sig ner (Ponzio, 1996).

Traditionellt har majoriteten av assyrier/syrianer försörjt sig på jordbruk, boskapsskötsel, hantverk och handel. Ofta hade de inte i sina hemländer samma materiella standard som i Västeuropa betraktas som normal. Assyriernas/syrianernas sociala organisation består av stark sammanhållning i patrilinjära storfamiljer. Hög ålder är en källa till respekt, andra är att vara gift och ha många barn (Ponzio, 1996).

2.2 Begreppet assyrier/syrianer

Gruppen assyrier/syrianer är inte enhetlig. De kommer från olika ursprungsländer, talar olika språk och har dessutom olika trosinriktningar inom kristendomen. Hos svenska myndigheter har gruppen kategoriserats som en grupp utifrån religionsuppfattning, vilket är ovanligt (Ponzio, 1996). Assyriernas/syrianernas beteckning för sig själva är suryoye men åsikterna går enligt Ponzio isär när det gäller vad de ska kallas på svenska. Först var assyrier den vanliga benämningen men sedan kom fler som ville kalla sig själva syrianer. De som vill kallas syrianer hävdar enligt författaren att de härstammar från araméerna. Det viktigaste för dem är religionen och kyrkan är deras främsta identitetsmarkör. De som valt att kalla sig assyrier ser sig som ättlingar till forntidens assyrier och vill att kyrkan ska ha en annan roll än den hade i hemlandet. De vill skilja mer på politik och religion, och att det politiska arbetet ska överlämnas åt organisationer skilda från kyrkan. Ponzio ser en förvirring kring beteckningen och tror att den kan ha sin grund i att assyrier i grunden betecknar en etnisk tillhörighet och syrian religiös.

Utifrån ovanstående resonemang har vi valt att genomgående referera till gruppen som uppsatsen handlar om med den politiskt korrekta benämningen assyrier/syrianer. Undantaget är när vi direkt hänvisar till en författare, då har vi valt att använda oss av dennes terminologi.

2.3 Projektets bakgrund

Enligt projekt- och kommunikationsplanen (2007) har Assyriska föreningen och Syrisk-Ortodoxa kyrkan i den aktuella stadsdelen, totalt ca 1600 medlemmar, varav ca 100 pensionärer. Det var dessa pensionärer som projektet vände sig till. Enligt projektbeskrivningen hade projektet som syfte att öka integrationen mellan verksamheter och äldre i stadsdelen samt att ge kunskap om hur man som äldre skapar sig ett hälsofrämjande liv. Med integration mellan verksamheter och äldre menas att äldre med assyrisk/syriansk bakgrund ska ges möjlighet att öka sina kontaktytor med bland annat Stadsdelsförvaltningens (SDF) Träffpunkt för pensionärer. De äldre assyrierna/syrianerna beskrivs i dokumentet som ofta isolerade från övriga samhället, på grund av analfabetism, bristande kunskaper i svenska språket såväl som etnisk isolering.

Projektledaren anger att projektet har sitt ursprung i en liknande verksamhet som hon drev för äldre assyrier/syrianer i en av annan stadsdel i Göteborg. Därefter gjorde hon en kartläggning av äldre assyrier/syrianer i Göteborgsområdet och fann att många av dem bodde i det nu aktuella området.

Det har funnits en träffpunkt i Syrisk-Ortodoxa kyrkan sedan 2005 medan projektet endast har funnits sedan våren 2007. Förklaringen är att det rent organisatoriskt finns två projekt i församlingen för de äldre assyrierna/syrianerna, dels ett som finansieras av Senior Göteborg och som är det projekt som vi hade som mål att göra studien om, och dels ett projekt som prästen har ansvar för och som två stadsdelsförvaltningar finansierar. I texten nedan är det förstnämnda som refereras till med benämningen ”projektet”.

Projektledaren förklarar vidare att Assyriska föreningen och Syrisk-Ortodoxa kyrkan får bidrag från SDF för att driva träffpunkt två dagar i veckan med kort andakt, nyhetsuppläsning och gemensam sopplunch. I ramen av den verksamheten ordnas inga andra aktiviteter. Vårt studerade projekt å andra sidan står för aktiviteter som utflykter, konversationskurser i svenska, trädgårdsarbete och gemensamma aktiviteter med svensktalande pensionärer från SDF:s Träffpunkt. De två projekten har ett tätt samarbete och kompletterar varandra, innehålls- såväl som personalmässigt. Båda projekten använder sig av kyrkans lokaler. Enligt projektledaren är det allt från 50 – 70 äldre som deltar på träffarna.

Projektet har använt sig en anpassad form av metoden ”Passion för livet”. ”Passion för livet”-idén är hämtad från Manchester i Storbritannien. Där har de bland annat arbetat med invandrargrupper genom trädgårdsarbete. Metoden grundar sig i att äldre själva ska skapa förutsättningarna för att göra det bästa av sin tillvaro. I Sverige har metoden använts i studiecirkelform med fokus på ett antal kärnområden som beskrivs som viktiga för äldres hälsa och livskvalité: mat och dryck, säkerhet, sociala nätverk och fysisk aktivitet (PRO, SPF & Senior Göteborg, 2007). Influenser av ”Passion för livets” tankar kan ses i det studerade projektet. Enligt projektledaren fick de äldre i startskedet önska sig vad de ville syssla med och att projektets mål har satts därefter. Trädgårdsarbete var bland det första de äldre önskade sig vilket ledde till att projektledaren tillfrågade kyrkan om de fick arbeta med kyrkans utemiljö.

En del av projektet innebär, enligt projektledaren, även att göra hembesök hos de äldre för att se om de behöver hjälpmedel eller anpassningar i hemmet. Vid de cirka 70 hembesöken har det upptäckts att många av de äldre har haft behov av olika hjälpmedel eller att ta kontakt med arbetsterapeut och sjukgymnast.

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras den tidigare forskning som vi genom litteratursökningar har tagit del av samt sökningens tillvägagångssätt. Uppsatsens centrala ämnesområde är äldre assyriers/syrianers sociala nätverk och upplevelser kring hälsa, i kontexten att vara deltagare i ett förebyggande projekt riktat till målgruppen äldre assyrier/syrianer. Då vi inte fann något kring detta snäva område har vi valt att utvidga sökningen till närliggande områden.

Litteratursökningen skedde under uppsatsarbetets initiala skede då arbetet präglades av deduktiv strategi. I praktiken innebar det att vi utifrån givna centrala begrepp sökte tidigare forskning som kunde hjälpa oss att konkretisera och öka vår kunskap och förståelse för ämnesområdet. Dessa begrepp var exempelvis äldre assyrier/syrianer, hälsa, sociala nätverk, äldre med annan bakgrund än svensk, verksamhet för äldre. Parallellt var vi även uppmärksamma på vilka teoretiska perspektiv som kunde tänkas vara användbara i samband med vårt ämnesområde. Sökningarna genomfördes i GUNDA, LIBRIS samt Google Scholar. Litteraturens referenslistor var oss även behjälpliga och ledde oss till andra intressanta publikationer. Genomgång av den funna litteraturen gjordes och prioriterades utifrån vår bedömning av vad som för oss var mest relevant.

Vi fann att det finns relativt lite skrivet om äldre assyrier/syrianer och valde därmed att utöka vår sökning till att även inkludera "äldre invandrare". Som ovan nämnt är gruppen äldre invandrare en heterogen grupp. Vi är medvetna om att den forskning om äldre invandrare som vi har tagit del av, inte går att generalisera till den specifika grupp som vår studie handlar om, och kommer därmed att användas med försiktighet. Vi ansåg dock att det var värt att lyfta fram det som finns skrivet om äldre invandrare, för att sedan relatera vissa aspekter till vår undersökta grupp.

En vanlig föreställning om äldre är, enligt Ronström (1996), att många av dem är ensamma och lider av ofrivillig isolering, inte minst gäller detta om äldre invandrare. Ronström skriver vidare att äldre invandras utanförskap ofta tros bero på faktorer som bristande språkkunskaper, dålig etnisk integration och svaga sociala nätverk. Han slår dock hål på myten om att äldre känner sig ensamma och stödjer sig på flera undersökningar. Det är skillnad på att vara ensam och att känna sig ensam. Ronström hänvisar till studier som visar att människor ofta tror att andra är ensammare än de egentligen är, yngre tror dessutom ofta att äldre är ensammare än de är. Verksamheter, med syfte till ökad gemenskap, som skapas av yngre för äldre kan egentligen vara tecken på värderingar och uppfattningar som inte är förankrade i den äldre åldersgruppen. Ronströms tankar gav oss ytterligare stöd att fråga de äldre själva vad de hade för behov av sociala nätverk, samt att inse att projekts intentioner kan vara präglade av yngre generationers föreställningar om vad de äldre behöver.

Även Linde (1996) diskuterar hur föreställningar om äldre invandras situation kan skilja sig från de äldres egna uppfattningar och hur detta påverkar när en ny och annorlunda grupp människor (äldre personer med finländsk bakgrund) inlemmas i en redan existerande svensk normativ modell. Det mest intressanta för vår del är att äldre med finsk bakgrund själva ger en mycket ljusare och mer komplex beskrivning av sig själva och om sin situation än den som offentligt anställda tjänstemän och representanter för finska intresseorganisationer ger. Linde anser att de två sistnämnda har en bild av målgruppen, och dess behov, som inte de finländska äldre känner igen sig i. De äldres behov kan således skilja sig mot de föreställningar om behov som myndighetspersoner har. Ofta är det dock myndighetspersoner som utformar

särlösningar för äldre pensionärer med annan etnisk bakgrund än svensk. I ljuset av Lindes studie anser vi det vara viktigt att lyfta fram de äldre assyriernas/syrianernas egna beskrivningar av sig själva och upplevelser av deltagandet, och att inse att myndigheters syn på behov och målgruppens upplevda behov inte nödvändigtvis är detsamma.

Till skillnad från Ronström och Linde har Songur (1992) en mindre optimistisk bild av äldre invandrades situation. Songur skriver om situationen för pensionärer med kurdisk, assyrisk/syriansk och turkisk härkomst i det svenska samhället. Författaren menar att flytten från det traditionella samhället till det moderna svenska samhället leder till förändringar av de gamlas roller inom familjen och de nya livsvillkoren leder till social isolering och ensamhet, som tilltar med ålder. Songur skriver att de flesta saknar sociala nätverk och har bristande kunskap i svenska och om svenska institutioner, inte minst på grund av att de ofta är analfabeter. De äldre hamnar därför i en hjälplös situation med en passiv vardag som präglar deras liv. Songurs förslag till hur den sociala isoleringen kan minimeras är att skapa mötesplatser som kan fungera som en brygga mellan pensionärerna och det svenska samhället. Dagcentret skulle även vara en plats för informationsförmedling, där informationen ges på ett muntligt sätt eftersom de äldre, speciellt de som är analfabeter, är vana vid muntliga informationskanaler. Songur tänker sig att föreningar från Mellanöstern på uppdrag av kommunerna kan stödja pensionärerna i att själv skapa sina sociala nätverk genom aktiviteter. Bland annat gäller det att använda pensionärernas egna resurser och kunskaper och med hjälp av dem hitta tillvägagångssätt för att förbättra villkoren för äldre. Intressant för oss är Songurs uppfattning av äldre invandrades behov och förslag till utformning av mötesplats som i vissa drag liknar det studerade projektet.

Betydelsen av mötesplatser för äldre bekräftas även av Svensson (2006). Speciellt poängteras vikten av att träffas och ha den sociala samvaron som finns på gemensamma träffpunkter. Svensson skriver att det finns en underliggande innebörd att det är hälsobefrämjande att vara i en social gemenskap och en hälsorisk att stå utanför. Svensson menar att förekomsten av aktiviteter kan ses som ett kulturellt mönster. Att enbart sitta och prata leder tankarna till lättja, sysslolöshet och slöhet, vilket inte som rimmar väl med svensk kultur. Det kan därmed finnas ett behov att legitimera verksamheten med olika aktiviteter.

Svensson ger alltså uttryck för att det anses hälsobefrämjande att ingå i en social gemenskap. Även Altvall (2000) skriver att det anses finnas en koppling mellan social gemenskap och hälsa. Hon har fokus på verksamheter för äldre invandrare som ofta bedrivs i samverkan mellan kommun och äldre invandrades organisationer. Dessa har ökat under sista delen av 1990-talet, och beskrivs ofta som hälsofrämjande verksamheter. Utgångspunkten är ofta att ensamhet och isolering är den främsta orsaken till ohälsa och att verksamheterna ska bryta detta. Nästan alla verksamheterna sker inom den egna etniska gruppen och samarbete med svenska organisationer förekommer sällan.

Altvall (2000) skriver även om äldre invandrades hälsa och att studier visar på olika resultat. En tendens tycks emellertid vara att äldre invandrades subjektiva beskrivning av sitt hälsotillstånd generellt är sämre än infödda svenskers. Altvall skriver att ensamhet och brist på sociala sammanhang är vanligare bland de äldre invandrarna och att detta sannolikt är till ondo för både den psykiska och fysiska hälsan. Äldre invandrare har färre grannkontakter än personer födda i Sverige och löper större risk att få ett begränsat kontaktnät. Andra studier som Altvall hänvisar till säger att det inte är invandrarbakgrunden som har betydelse utan den socioekonomiska tillhörigheten. Altvall poängterar att äldre invandrare inte är en homogen grupp och trycker på vikten av att se alla faktorer som kan påverka hälsan. Kopplingen Altvall

gör mellan äldre invandrades bristande nätverk och ohälsa som ska ”medicineras” med verksamheter förbinder flera av våra centrala begrepp.

De äldres sociala villkor är enligt Songur (1999) en betydelsefull faktor för de äldre invandrarnas hälsa, i synnerhet familjerektionerna. Songur menar att familjen ofta får en annan betydelse i det nya landet och att de äldre ofta blir besvikna när deras förväntningar på anhöriga inte blir uppfyllda. Försämrade hälsa och sociala förändringar skapar en känsla av maktlöshet, besvikelse och likgiltighet för de äldre, dvs en känsla att befinna sig i sitt öde. Relationer med familjemedlemmar och andra människor som en påverkansfaktor på hälsa finner vi vara ett intressant tillskott till vår förståelse av hälsa.

En studie av gruppen äldre assyrier/syrianer och deras möte med det svenska samhället har gjorts av Ponzio (1996). De gamla assyriernas/syrianernas vardagsliv är enligt Ponzio uppbyggt kring tre kärnfaktorer: kyrkan, släkten och familjen. Kyrkan och släkten tillhandahåller ett socialt kontaktnät och familjen ombesörjer vård och omsorg. Många av de gamla assyrierna/syrierna är flerspråkiga tack vare deras uppväxt i mångkulturella samhällen, men många har kommit till Sverige som äldre och således haft svårt att lära sig svenska. Detta leder enligt Ponzio till att de väljer eller tvingas röra sig i miljöer där folk pratar deras modersmål. Ponzio tillskriver assyrier/syrianer en ödmjukhet, som hon beskriver som ”ett accepterande av sin situation kombinerat med en slags tacksamhet” (Ponzio, 1996 s. 65). Ödmjukheten är, enligt Ponzio, föreskriven av religionen. Många av de äldre assyrierna/syrianerna är djupt kristna och upplever ålderdomens svårigheter som något som måste accepteras – det är Guds vilja att styrkan och orken tryter. Assyrierna/syrianerna har inga planer på att återvända till sina hemländer. Det leder till nödvändigheten att anpassa sig till de villkor som finns att leva efter i Sverige men ändå finns en vilja att behålla sin kultur och traditioner (Ponzio, 1996).

Sammanfattningsvis menar Ponzio att de äldre assyrierna/syrianerna skapar sig en ålderdom i Sverige men utan att vara integrerade i samhället. Hon ser tendenser att verksamheter börjar utformas speciellt för äldre invandrare men att det finns risk att dessa särlösningar formas av majoritetssamhället. Det finns enligt Ponzio för- och nackdelar med verksamheter specifika för etniska grupper. Om allt en person behöver finns på ”syrianska” så kan det kanske inte finnas någon anledning eller möjlighet att delta i svenska samhället. Denna segregering kan enligt Ponzio ses som något negativt men också positiv då alla får valfrihet att leva som de vill. Svenska myndigheter kan se särlösningens huvuduppgift som att fungera som länk till det svenska samhället medan invandrarna vill återskapa en del av hemlandet. Författaren frågar sig vem som har rätt att bedöma en pensionärs situation och avgöra om och vilken sorts hjälp den är i behov av? Är det utifrån egen upplevelse eller utifrån ett rådande normalitetsbegrepp? Ponzio pekar på de konkurrerande normalitetsbegrepp som finns vid bedömning av isolering och passivitet. Att inte kunna ett språk behöver till exempel inte vara ett så stort problem för människor med en kollektiv syn på människan och som ingår i en familj, såsom assyrierna/syrianerna. Få kontakter med svenskar behöver inte nödvändigtvis upplevas negativt för de äldre assyrierna/syrianerna. De är vana sedan hemlandet att leva i sin grupp. Många av de äldre assyrierna/syrianerna har enligt Ponzio ett rikt socialt nätverk och kan inte betraktas isolerade i benämningen ensamma.

Vårt att notera är att den tidigare forskningen skiljer sig markant i beskrivningarna om äldre invandrades sociala situation och det verkar inte finnas någon enhetlig bild av den heterogena gruppen. Songur (1992 & 1999) utmärker sig genom att tillskriva de äldre med ursprung från Mellanöstern, inkluderat assyrier/syrianer, social isolering och passiv vardag. Detta utmanas

av Ronström (1996) och Ponzio (1996) som ifrågasätter föreställningen om äldre invandrades isolering och ensamhet.

4. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur de äldre assyrierna/syrianerna har upplevt sitt deltagande i projektet och vad deltagandet har inneburit för dem. Fokus ligger på två aspekter, socialt nätverk och syn på hälsa. För att konkretisera syftet utformades följande frågeställningar:

- Hur ser projektdeltagarnas bakgrund och nuvarande sociala situation ut?
- Vilka motiv hade de äldre assyrierna/syrianerna för att bli deltagare i projektet?
- Vad har deltagandet i projektet inneburit för de äldre assyrierna/syrianerna när det gäller deras syn på hälsa?
- Vilka konsekvenser har deltagandet i projektet inneburit för de äldre assyriernas/syrianernas sociala nätverk?
- Vad har projektet gett de äldre assyrierna/syrianerna?

5. Teoretiska utgångspunkter

Bengtsson et al. (2002) skriver att det finns två epistemologiska perspektiv för forskning inom det samhällsvetenskapliga området. Ett av perspektiven är positivismen som betonar förutsägelse och kontroll av resultat. Det andra perspektivet är det tolkande perspektivet som fokuserar på förståelse och mening av fenomen. Vi ansluter oss till det tolkande perspektivet i vårt val av teori. I följande kapitel presenteras våra övergripande teoretiska perspektiv som är symbolisk interaktionism och social konstruktionism vilka vi anser förenas i samma epistemologiska grund. En redogörelse för begreppen hälsa och socialt nätverk ges slutligen med koppling till våra övergripande teoretiska perspektiv. I samband med empirins redovisning redovisas mer detaljerat de teoretiska aspekterna som är mest centrala för det specifika avsnittet.

5.1 Symbolisk interaktionism

Människan är en aktiv, social varelse och skapas genom interaktion med andra såväl som med samhället (Charon, 2007). Interaktionen leder till de handlingar vi utför. Symbolisk interaktionism fokuserar på de aktiviteter som pågår mellan människor. Mänsklig handling kan dock inte endast förstås genom interaktionen mellan människor utan måste kompletteras med interaktionen inom en människa, den ständiga tankeprocessen. Enligt Charon är ett resultat av den pågående sociala interaktionen och tänkandet att människor definierar situationerna som de befinner sig i. Definitionerna människor skapar är inte slumpmässiga. Människans definition av en situation är central för att förstå dess handlingar. Enligt Charon ska människans handlande ses som ett resultat av vad som sker i nuet. Vårt förflutna påverkar vårt handlande för att vi tänker på det och applicerar det utifrån de definitioner som vi har i dagsläget. Sammanfattningsvis säger Charon ”to understand human action, we must focus on social interaction, human thinking, definition of the situation, the present, and active nature of human being” (Charon, 2007, s. 30).

Symbolisk interaktionism utgår från människors förmåga att relatera till andra varelser och menar att människan skapas och formas i den sociala relationen (T. Johansson, 2004). Enligt Johansson skapar inte människan ensam sitt liv och sitt själv utan definitionen av sitt själv påverkas av den generaliserade andre, det vill säga de internaliseringar av samhällets värderingar och normer som blir en förutsättning för människans sociala vara. En annan viktig grundtanke är enligt Johansson att det är med hjälp av språk och symboler som människan blir till. Enligt Johansson fokuserar symbolisk interaktionism på meningsskapande och förståelse för hur människan skapar sig själv. Människors beteende och tänkande är, enligt Johansson, på ett komplext sätt invävda i strukturer. De sociala mönstren, normerna och värdena reproduceras via mänsklig handling.

5.2 Social konstruktionism

Kunskap skapas genom sociala processer (Burr, 1995). Med detta menas att människor kontinuerligt skapar kunskap om världen genom daglig interaktion med andra människor. Samspelet leder till konstruktion av vår delade kunskap av världen. Social konstruktionism förutsätter ett kritiskt synsätt till så kallad objektiv kunskap angående hur verkligheten ”verkar vara”. Som exempel anger Burr att de kategorier som människor använder för att uppfatta världen inte är självklara eller nödvändigtvis refererar till ”verkliga” grupper. Det sätt människor uppfattar världen, till exempel genom de kategoriseringar vi använder, ska enligt Burr även ses som produkt av den kultur och historiska kontext som vi lever i. Speciellt språk har enligt Burr varit av intresse för social konstruktionisterna. Enligt Burr hör kunskap om världen och sociala handlingar samman. Konstruktionen av världen kan enligt författaren formeras på olika sätt och leder till att det kan sägas finnas flera olika sociala konstruktioner av världen. Varje konstruktion för med sig en speciell handling från människan. Om det sker en förändring av en konstruktion kring ett ämne kan det därmed leda till nya handlingar från individer angående ämnet.

När människor interagerar skapas enligt Burr (1995) sociala konstruktioner. Dessa konstruktioner ser vi som bilder av verkligheten, och att studera dessa bilder är vårt teoretiska angreppssätt.

5.3 Hälsa

Sachs (1996) menar, som medicinsk antropolog, att normer skapas i samhällen för vad som är rätt och fel men också vad som är sjukt och friskt. Orden som används för att beskriva ett fenomen bidrar till att skapa en begreppsarsenal kring fenomenet. Ju viktigare det är att uppfatta nyanserna inom ett fenomen desto fler ord skapas för att beskriva och därmed organisera verkligheten. Erfarenheter, språk och beteende hör enligt Sachs samman. De handlingar som människor använder sig av för att avstyra sjukdom ger erfarenheter som i sin tur kan påverka framtida handlingar. De samlade erfarenheterna ger en bild av hur individen ska handla i en situation men också när förklaringar skapas till varför något händer. Sachs skriver att hela det system av föreställningar som människor klär i ord och blir till deras sätt att uppfatta verkligheten (deras gemensamma kultur) har de skapat i samvaro med andra människor. Sachs skriver att olika samhällen ställer olika krav på människorna, och olika levnadsomständigheter formar olika sätt att se på vad hälsa är. Detta gäller såväl hur individen som hur samhället uppfattar saken.

Sachs beskriver hur hälsobeteende skapas genom interaktion med andra på följande sätt:

”Barns förhållande till och upplevelse av den egna kroppen och det egna välbefinnandet byggs på detta sätt upp genom samvaron och kommunikationen med vuxna i deras omgivning. Att lära sig uppfatta när man är frisk eller sjuk och hur det ska uttryckas, hur man ska visa det både genom ord och beteende, är alltså något inlärt och därför också påverkat av i vilket samhälle man lever och vilken grupp av samhället man tillhör” (Sachs, 1996, s.49).

Sachs (1996) anser att hur hälsa upplevs och beskrivs har sin grund i människors gemensamma normer och värderingar, och att individer och grupper kan skapa synen på hälsa utifrån gemensamma föreställningar.

5.4 Sociala nätverk

Skårner (2001) har i sin avhandling tittat på sociala nätverk bland annat utifrån ett interaktionistiskt perspektiv. Hon utgår från Marsellas och Snyders (1981, refererat i Skårner, 2001) definition av vad ett socialt nätverk är: en uppsättning personliga kontakter genom vilka individen upprätthåller sin sociala identitet, får känslomässigt och materiellt stöd, information samt nya sociala kontakter. Personcentrerade nätverk innefattar i princip samtliga relationer som en individ har som bildar hennes sociala sammanhang. I centrum står individen och runt finns förbindelser till olika sektorer, till exempel familj, vänner med mera. I ett nätverk, skriver Skårner vidare, behöver aktörerna inte känna, eller ens känna till, varandra.

När människor binds samman av gemensamma intressen eller aktiviteter och blir i någon form avskilda från omgivningen kan detta enligt Skårner (2001) benämnas social värld. Världarna omformas ständigt i mellanmänskliga samspel. En social värld kan till exempel vara en etnisk minoritet.

6. Tillvägagångssätt och metod

I följande kapitel redovisas hur vi har gått tillväga och vilka metoder som används i studien. Först beskrivs hur tankarna gick när utvärderingsuppdraget omformulerades till att istället bli en kvalitativ studie. Därefter hur vi förhöll oss till uppdragets huvuddelar och hur dessa omvandlades till studiens syfte och frågeställningar. Utifrån frågeställningars karaktär har vi valt metoden kvalitativa intervjuer. Arbetet kring datainsamlingen beskrivs därefter samt vilket urval som gjordes. Avslutningsvis redogörs för läsaren hur analysen genomfördes samt studiens etiska överväganden.

6.1 Utvärdering eller inte?

I uppsatsarbetets initiala fas gjordes en plan för hur en utvärdering av projektet skulle kunna genomföras. Som grund användes muntlig information från uppdragsgivarna, samt studier av befintlig dokumentation om projektet. Vid denna studies första handledning diskuterades om utvärdering var en passande form för uppsatsarbetet. Enligt Vedungs (1998) definition är utvärdering en efterhandsbedömning av utfall, slutpresentationer eller förvaltning i offentlig verksamhet. Författaren skriver vidare att en utvärdering innebär att noggrant bedöma, och att detta i sin tur betyder att fastställa värdet. Vi insåg att vårt intresse låg i att ta reda på hur deltagarna hade upplevt att vara en del av projektet och genom denna uppsats ge dem en möjlighet att föra fram sina tankar och subjektiva värderingar kring projektet. Det var viktigt

för oss att se de äldre som huvudaktörer i projektet. Istället för att bedöma projektet ville vi alltså koncentrera oss på de äldres upplevelser av projektet, och främst vissa aspekter som var nämnda som projektets syfte. Vi avsåg därmed att göra en studie som kunde ha en kritisk synvinkel men bedömningen tänkte vi överlåta till andra intressenter att göra. Vi valde därmed att inte kalla arbetet en utvärdering utan en undersökning.

6.2 Att göra ett uppdrag till sitt

Vid utformningen av syfte och frågeställningar fanns uppdragets formulering i grunden. Vi ville ha fria händer att utforma undersökningen men det var även viktigt för oss att undersökningen skulle vara intressant för våra uppdragsgivare. Tidsramen medförde att vi insåg att vi måste göra vissa begränsningar. Vi valde i ett tidigt skede att lägga fokus på integration och hälsofrämjande insatser. Att studera metoden Passion för livet, ansåg vi, var ett sidospår från vår ambition att titta på vilka upplevelser de äldre assyrierna/syrianerna har av projektet. Vårt huvudintresse var således att undersöka hur deltagarna hade upplevt projektet, inte att undersöka hur projektet hade genomförts metodmässigt.

Eftersom både integration och hälsofrämjande insatser, som angavs i utvärderingsuppdraget, är otydliga begrepp behövdes preciseringar av begrepp som skulle användas. Genom studier av projektets dokumentation försökte vi således förtydliga vad som enligt projektet menades med begreppen integration och hälsofrämjande insatser.

När vi studerade projektbeskrivningen och projekt- och kommunikationsplanen (2007), upptäckte vi att det fanns en diskrepans mellan de båda dokumenten. Vi såg att syftet var annorlunda formulerat. Ordet integration nämndes inte i projekt- och kommunikationsplanens del om bakgrund och syfte. Där nämndes däremot att pensionärerna ofta är ”isolerade från övriga samhället pga. av analfabetism men också etnisk isolering” (Projekt- och kommunikationsplan, 2007) och angavs vidare att stadsdelsförvaltningen redan hade ”påbörjat en verksamhet för att ge möjlighet för äldre personer med assyrisk bakgrund att öka sina kontaktytor både inom kyrkan/föreningen och med förvaltningens Träffpunkt för pensionärer” (Projekt- och kommunikationsplan, 2007). I projektbeskrivningen angavs som en del av syftet med projektet ”att öka integrationen mellan verksamheter och äldre i stadsdelen”. Annan beskrivning av integration än denna hittade vi inte i projektets dokument. Vi uppfattade således att det var kontakten mellan de äldre assyrierna/syrianerna, som var medlemmar i föreningen/kyrkan, och de svensktalande pensionärer, som besökte Träffpunkten, som var den del av integration som vår uppdragsgivare fokuserade på. Vid kontakt med ansvarig på stadskansliet fick vi bekräftat att de var intresserade att ta reda på hur de äldre assyriernas/syrianernas sociala nätverk med svenska pensionärer hade påverkats av deltagande i projektet. Vi valde att avgränsa oss till att titta på det sociala nätverk hos de äldre assyrierna/syrianerna som projektet har bidragit till, där bland annat kontakter med svensktalande pensionärer innefattas.

Ett annat delsyfte var enligt projektbeskrivningen att ”ge kunskap till äldre assyrier om hur man som äldre kan skapa sig ett hälsofrämjande liv”. Syftet konkretiserades i projektbeskrivningens mål att assyrierna/syrianerna skulle känna till hur man lever ett hälsosamt liv på äldre dagar och i vissa faktorer som ansågs påverka möjligheten till ett hälsosamt liv: säkerhet, betydelsen av ett socialt kontaktnät, kost, motion, kropp och rörelse. Frågan om själva begreppen hälsofrämjande insatser och hälsosamt liv, och det angränsande begreppet hälsa, uppkom. Svårigheten var att begreppen är subjektiva och kan definieras väldigt olika från person till person.

Vid detta skede sökte vi stöd i litteraturen och såg att hälsa fanns mer konkret definierat än hälsosamt liv. I projekt- och kommunikationsplanen stod att ”äldre invandrare med assyrisk bakgrund (...) har ingen teoretisk kunskap av åldrande, kost, motion osv”. Vi tog kritisk ställning till formuleringen och det gav upphov till ytterligare intresse av att undersöka de äldre assyriernas/syrianernas egen definition av hälsa. Vi valde således att fokusera oss på hälsa, i den meningen hur de äldre ser på hälsa, och undersöka frågan om hur deras syn på hälsa hade påverkats av att ha varit deltagare i projektet.

6.3 Val av metod

Vilken metod skulle tjäna bäst för vår undersökning? Valet gjordes utifrån uppsatsens frågeställningar och föll på kvalitativ metod. Vid genomförande av kvalitativ forskning kan både induktiva och deduktiva strategier användas (Larsson, 2005). Induktiv strategi förutsätter studerande av ett visst fenomen utan förutfattade hypoteser och där begrepp och teori växer fram ur observations- och intervjuarbete. Deduktiv strategi utgår från att forskningsfokus styrs utifrån vad det teoretiska perspektivet bedömer som relevant att koncentrera sig på (Larsson, 2005).

I vår studie använder vi abduktiv, eller kombinerad induktiv-deduktiv, kvalitativ strategi. Abduktionen utgår från empiriska data och i samma veva beaktas teoretiska moment (Larsson, 2005). I praktiken innebär detta att vi använder oss av den kombinationen som Larsson beskriver. Studiens utgångspunkt är alltså de frågeställningar som utformats med grund i givna begrepp som anpassats teoretiskt, vilket är karaktäristiskt för deduktivt förhållningssätt. Samtidigt studeras resultaten utifrån ett induktivt förhållningssätt genom att mönster och begrepp hämtas ur empirin.

Kvalitativ forskning handlar om ett tillvägagångssätt som ger ”beskrivande kvalitativa data om individens eller aktörens skrivna eller verbala utsagor samt observerbara handlingar” (Larsson, 2005, s. 91). Samtliga frågeställningar efterfrågar kvalitativ, beskrivande data vilket gjorde att vi valde att fokusera på kvalitativ metod. Kvalitativ forskningsansats innebär att data inhämtas genom användandet av öppna intervjuer, direkta observationer eller dokumentanalyser (Larsson, 2005). Larsson skriver vidare att forskaren genom den kvalitativa metoden försöker erhålla kunskap om individens subjektiva upplevelser, och beskriva världen utifrån individens egna ord och meningsbeskrivningar. Detta överensstämmer med vår ambition att undersöka de äldre assyriernas/syrianernas uppfattningar.

Eftersom våra frågeställningar inriktar sig på att ta reda på de äldre assyriernas/syrianernas upplevelser kändes det som ett naturligt val att hämta vår empiri direkt från dem genom kvalitativa intervjuer. Kvale (1997) karaktäriserar forskningsintervjun som en metodologisk medvetenhet kring frågeformer, uppmärksamhet på interaktionen mellan intervjuare och intervjuad, samt en kritisk fokus på det som sägs. Syftet med forskningsintervjun menar Kvale vidare är att undersöka ämnen utifrån en individs eget perspektiv. Enligt Kvale är forskningsintervjun ett sätt att få tillträde till andra individers grundläggande upplevelser av sitt liv och sin omvärld. För att få tillgång till de äldre assyriernas/syrianernas uppfattning kring forskningsfrågorna bör kvalitativa intervjuer således vara ett relevant metodval.

Det skulle kunna tänkas att empiriinsamlingen kunde kompletteras genom observationer eller dokumentanalyser av skrivna berättelser av deltagarnas upplevelser. Observationer fann vi dock omöjligt på grund av att vi inte talar samma språk som deltagarna eller behärskar deras

kulturella uttryckssätt. Den tid som vi skulle ha behövt för att få ut relevant material från observationer hade vi inte till vårt förfogande. Att be deltagarna skriva ner sina upplevelser uteslöts då många av de äldre assyrierna/syrianerna har knapphändiga läs- och skrivkunskaper.

6.4 Datainsamling via kvalitativa intervjuer

Vi hade för avsikt att genomföra två typer av intervjuer, dels livsvärldsintervjuer med de äldre assyrierna/syrianerna, och dels en mer faktainsamlade intervju med projektledaren. Med halvstrukturerad livsvärldsintervju menas ”en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening” (Kvale, 1997, s.13). Den faktainsamlade intervjun med projektledaren hade som syfte att få djupare kunskaper om projektets organisatoriska moment och få veta vad projektet hade innehållit.

6.4.1 Intervjuguiden

Enligt Larsson (2005) kan intervjuguiden tjäna som en slags checklista med samtalsämnen och frågor vilka täcker in de viktigaste områdena kopplade till de forskningsfrågor intervjuaren har. Vi insåg att den ”checklistan” behövdes för våra intervjuer dels för att de viktiga ämnena skulle finnas med i materialet för kommande analys och dels för att den skulle ge oss trygghet i en ny situation, nämligen samtal genom tolk.

Frågeställningarna tjänade som utgångspunkt för utformningen av en intervjuguide genom att de bröts ner till ett antal konkreta frågor att ställa under intervjun. Enligt Kvale (1997) bör en guide för halvstrukturerade intervjuer innehålla en översikt av de ämnen som ska täckas och förslag till frågor. Vidare anser Kvale att en bra intervjufråga ska ”bidra tematiskt till kunskapsproduktionen och dynamiskt till skapandet av ett bra samspel mellan intervjuare och intervjuperson” (Kvale, 1997, s. 121). Han förklarar att frågorna tematiskt ska vara relaterade till ämnet för intervjun, till undersökningens teoretiska uppfattningar och till den följande analysen. Dynamiskt ska frågorna bidra till ett positivt samspel och den intervjuade känner sig motiverad för att berätta om sina känslor och upplevelse. Frågorna bör vara befriade från akademisk jargong, lättförståeliga och korta (Kvale, 1997).

Vid frågornas formulering användes därför enkla och lättbegripliga ord eftersom vi hade en förförståelse om att målgruppen generellt inte har hög utbildningsgrad och inte är vana vid vetenskapliga ord. Dessutom trodde vi att vetenskapliga ord skulle vara svåra att översätta för tolken. Ingen av oss hade gjort intervjuguide som skulle tolkas förut, vilket innebar att vi kände oss osäkra på vilken nivå vi skulle lägga oss. Vi beslöt att avtala tid med tolken innan pilotintervjun så han eller hon kunde titta igenom frågorna, och avgöra om det var något begrepp som var svårt att översätta till assyriska/syrianska.

Vid utformningen av intervjuguiden övervägdes bästa sätt att få fram de äldres upplevelser av deltagandet utan att för den delen styra de äldre. Forskare kan använda sig av olika typer av frågor vid en intervju (Kvale, 1997). En typ kallar Kvale inledande frågor, det vill säga frågor som är öppna och som kan ge spontana och rika beskrivningar där respondenten återger det som han eller hon anser vara de viktigaste dragen hos de efterfrågade fenomenen. En annan typ är direkta frågor som ger möjlighet till intervjuaren att ta upp centrala ämnen på ett rakt sätt. Direkta frågor bör, enligt Kvale, komma i slutet av intervju för att respondenten dessförinnan ska ha möjlighet att själv beskriva vad som är centralt för henne. Frågorna i intervjuguiden delades in i tematiska block. Vi valde att i början av ett tema ställa frågor som var öppna och efterfrågade respondentens egna beskrivningar. På slutet av temat formulerades

mer direkta frågor i enlighet med vad Kvale förespråkar. Vi ansåg att detta tillvägagångssätt skulle ge möjlighet för respondenterna att först beskriva sin åsikt om de aspekter av projektet som var viktigast för dem samt även belysa de aspekterna som var vårt huvudintresse. Vi var öppna för att både de tematiska blocken och frågorna kunde kastas om under intervjuens gång. Även andra typer av intervjufrågor kunde användas beroende på intervjusituationen påkallade.

6.4.2 Tillträde till fältet

Vid ett möte med intressenter på stadskansliet presenterades studiens upplägg. Intressenterna hade inga invändningar och muntlig bekräftelse gavs. För oss var det viktigt att vi fick utforma undersökningen fritt men även att ha stadskansliet som var våra uppdragsgivare med oss. Detta dels på grund av att de finansierade tolk, men även för att vi ansåg det vara viktigt att vårt arbete skulle vara till nytta för de på fältet, för att de skulle kunna utveckla och förbättra verksamheten.

Vi hade därmed redan tillgång till undersökningsobjektet – projektet, genom våra kontakter med projektledaren och personal på stadskansliet. Därigenom kände vi att vi även hade tillgång till respondenterna. Vi behövde därmed inte ägna tid på att få kontakt med möjliga respondenter, vilket förenklade arbetet för oss.

Första dagen på fältet deltog vi i en projekträff och presenterade oss och undersökningen, dess syfte och de etiska riktlinjer som skulle följas för alla närvarande. Vi medverkade även i en andakt och åt därefter lunch med deltagarna. Vid detta tillfälle deltog cirka 50-60 deltagare. Hela tiden fanns en tolk som översatte och hjälpte oss att fråga om det fanns några frivilliga som kunde ställa upp på en pilotintervju. Det var direkt några deltagare som sa att de kunde ställa upp.

6.4.3 Urval

En av deltagarna som visade sitt intresse att medverka i pilotintervjun valdes ut. Vid andra intervjutillfällen berodde valet av respondenter på vilka av de äldre assyrierna/syrianerna som var närvarande, och om de hade möjlighet att stanna. Vi siktade på 6-8 intervjuer, helst med hälften män, hälften kvinnor. Vi eftersträvade en så jämn könsfördelning som möjligt då det kan tänkas att män och kvinnor till viss del har olika roller och därmed olika upplevelser av projektet.

Larsson skriver att den kvalitativa forskaren bör göra en planering av datainsamling, bearbetning, tolkning och analys och därför präglas kvalitativa studier av att urval inte är slumpmässigt (Larsson, 2005). När det gäller kvalitativ undersökning, menar Svenning (2003) att det alltid handlar om ett selektivt urval av studieobjekt. Det finns inte några speciella regler för urvalet men det är brukligt att välja fall efter vissa kriterier hos undersökningsobjektet (Svenning, 2003). För oss var kriterierna för urvalet att det var äldre assyrier/syrianer som deltog i projektet, och som kunde tänkas ställa upp frivilligt.

Larsson (2005) uppger några typer av urval för kvalitativa studier så som extrema urval, urval av typiska fall, maximerat urval och snöbollsurval. I vår undersökning anser vi att det handlar om maximerat urval. Maximerat urval beskriver vanliga fall som speglar de olika variationer som kan finnas av fenomenet (Larsson, 2005). Vår ambition var att om möjligt omfatta det breda spektra av variationer som finns inom gruppen. Vissa faktorer dök upp som vi inte var medvetna om till exempel deltagare som tillskrivit sig olika roller och hade annat språk än

majoriteten i gruppen. Dessa faktorer ser vi efteråt som en resurs som visar på att urvalet verkligen är av maximerad karaktär.

6.4.4 Pilotintervjun

Pilotintervjuer kan utnyttjas till att kartlägga de viktigaste aspekterna av ett ämne och testa frågorna (Kvale, 1997). Det var redan från början klart att vi skulle använda tolk och vi insåg därigenom än mer vikten av att göra en pilotintervju för att prova våra intervjufrågor och sedan om behövt omformulera dessa.

Pilotintervjun genomfördes i ett avskilt rum. Vi hade tidigare informerat att bandspelare skulle användas men frågan upprepades en gång till innan intervjuens början. Under pilotintervjun försökte vi att hålla oss till intervjuguiden (Bilaga 1). Vi blev dock under intervjuens gång varse om att våra frågor var för många och att det tog för lång tid. Detta ledde till insikten att vi inte hade tagit tillräcklig hänsyn till målgruppens ålder och att denna aspekt kunde göra att de hade svårt att sitta ner långa stunder utan att bli trötta. Vi var redan innan medvetna om att översätta samtal brukar ta längre tid men pilotintervjun visade hur det påverkar intervjuens tidslängd. Pilotintervjun transkriberades och vi funderade om vi kunde omformulera några frågor, varpå delen kring bakgrund förkortades och andra frågor ändrades. Vi insåg också att intervjufrågorna var tvungna att vara mer preciserade för att på den begränsade intervjutiden kunna ta fram det viktigaste materialet för vår undersökning. Detta resulterade till en omarbetad version av intervjuformuläret (Bilaga 2).

6.4.5 Intervjusituationen

Enligt Kvale (1997) bör undersökningen innehålla så många intervjuer som behövs för att få svar på vad forskaren vill veta. Kvale skriver emellertid att vid vanliga intervjustudier är vanligt att genomföra 15 ± 10 intervjuer. Vi hade vid empiriinsamlingens början inte bestämt exakt antal intervjuer utan tänkte att vi skulle anpassa oss till hur mycket material vi fick ut och till tidsramarna vi hade. Vid planeringen av materialinsamling avsatte vi först tre dagar för intervjuer och beställde tolk för de tiderna. Tiderna var alltså bestämda i förtid, däremot ansåg vi att det var lättast att få tag på respondenter från gång till gång. Vi valde att genomföra intervjuerna i anslutning till aktiviteter i kyrkan, antingen projektets aktiviteter eller andakten på övriga dagar. Detta förfaringssätt valde vi dels för att vi inte ville inkräkta på de äldres fritid och dels för att vi tänkte att det var lättare att få dem att ställa upp. Vissa dagar fanns det flera intresserade, andra dagar fanns färre och vi fick anpassa oss till vilka som närvarande och hade möjlighet och lust att ställa upp. Vårt mål var att genomföra två intervjuer per dag men vi insåg att detta inte gick att göra då vår studie sammanföll med fasteperioden vilket innebar att många av de äldre inte hade ätit på förmiddagarna. På dagarna när det inte fanns projekträffar och därmed lunch kunde de äldre inte stanna länge för att de skulle hem och äta. Dessa dagar genomfördes en intervju per dag. Vid de dagarna då vi genomförde två intervjuer var det svårare att få respondenter till den andra intervjun för dagen än till den första eftersom de äldre då var tvungna att vänta. Antalet dagar blev till slut sex stycken och det totala antalet intervjuer nio (med pilotintervjun inräknad). Kön fördelningen var fem män och fyra kvinnor och intervjuerna tog mellan 45 minuter och 1,5 timme.

Intervjuerna genomfördes på olika platser i kyrklokalen: prästens kontor, matsalen och i kyrkosalen, allt beroende på vad som fanns att tillgå för tillfället. Vi var i kyrkans lokaler eftersom vi kände att det var viktigt att respondenterna känner trygghet och detta görs lättare i miljö som de är vana vid.

Under intervjuerna var en av oss intervjuare och den andra observatör som gjorde anteckningar. På alla intervjutillfällena hade vi samma roller. Vid två tillfällen var dock intervjuaren själv utan observatören närvarande. Alla intervjuer spelades in på band.

Våra respondenter ville ibland gärna prata om andra ämnen än frågorna gällde, till exempel sina barn, sin tro eller hemlandet. Intervjuaren försökte i dessa lägen föra tillbaka samtalet till frågorna utan att avbryta för att behålla det dynamiska samspelet och den goda intervjustämningen. Vi upplevde också att respondenterna var ovana med intervjusituationen. Ibland började respondenterna prata fritt utan att ha blivit ställda en fråga. Vi inser att intervjusituationen är en speciell situation och att det är svårt att inse vad det innebär om personen inte tidigare har varit med om det.

6.4.6 Att använda tolk

Samma tolk användes vid samtliga intervjutillfällen förutom två gånger då han var upptagen. Tolkarna var anlitate från Tolkcentralen av SDF:s Förebyggande enhet.

Wadensjö (1998) formulerar tre tumregler för tolkanvändare: a) att säga bara det man vill ha tolkat; b) att tala direkt till varandra och inte till tolken, och c) att inte betrakta tolken som sin företrädare eller hjälprea.

För att bättre förstå tolkens mångtydliga roll lästes vad Nyberg (2000) skriver om tolkanvändning. Författaren menar att tolkens uppgift är att översätta budskap som en person vill förmedla till annan, och innebär att tolkningen inte alltid sker ord för ord. Därför kan tolkning betraktas mer som social interaktion, inte som individuell handling. Nyberg (2000) förklarar vidare att tolken också är en kulturförmedlare och har en överbyggande funktion när det gäller förståelseproblem mer generellt. Tolken kan ses som samarbetspartner för personal, men även som representant för patienten. Tolken kan också ses som artist, som återger budskapet med alla dessa nyanser.

Under våra intervjutillfällen översattes samtalen av två manliga tolkar som hade samma etniska tillhörighet som de intervjuade. Vi tycker att detta är viktigt att notera eftersom det tydligt belyser tolkens roll som kulturförmedlare. Det kan ha gett en viss trygghet till våra respondenter vid intervjuerna. Samtidigt kan denna omständighet leda till vissa begränsningar. Vi har uppfattat från olika inblandade i projektet att kontakterna inom gruppen assyrier/syrianer i Göteborg är ganska täta och att gruppen är så pass fåtalig att det inte kan uteslutas att personerna i gruppen på något, kanske indirekt sätt, genom släktingar eller vänner, känner varandra. Detta skulle kunna innebära att vissa saker inte har uttryckts i intervjuerna.

Eftersom vi använde oss av tolk tänkte vi extra på vilken placering vi skulle ha under intervjutillfällena. Det är som vi nämnt ovan viktigt att samtalet går direkt mellan intervjuare och respondent och vi märkte att det var lätt att respondenterna vände sin blick mot eller började samtala med tolken. Nyberg (2000) skriver att i ett vanligt samtal brukar blicken gå till den som talar och att stor del av diskussionen kring samtalstekniken i det tolkade samtalet har handlat om hur blickarna ska gå i rummet. Vi tog hänsyn till den aspekten och det resulterade i att vi försökte hitta plats för tolken som gav den bästa möjligheten för ögonkontakt mellan intervjuade och intervjuare.

Under intervjuerna har vi upptäckt vissa fördelar med tolkade samtal utöver tolkens roll som kulturförmedlare. Vi kunde till exempel använda tiden då tolken översatte till att göra korta

anteckningar och justera frågeföljden så att det passade samtalet bäst. Nackdelen med tolkade samtal upptäckte vi under transkriberingen av intervjuerna då rösterna, översättningar och samtal överlappade varandra och var svåra att höra.

6.4.7 Faktainsamlade intervjun

Intervjun genomfördes med projektledaren på hennes arbetsplats utanför projektet. Det fanns inte tillgång till ett enskilt rum så intervjun genomfördes bakom en skärm men i ett stort rum med andra arbetskollegor i närheten. Vårt intresse var att få fakta angående projektets uppkomst, hennes yrkesmässiga bakgrund, hennes vision för projektet utifrån hennes yrkesroll och var projektet hör hemma rent organisatoriskt. Vi har även ställt allmänna frågor kring gruppen assyrier/syrier eftersom hon har samma etniska ursprung. Intervjun tog ungefär två timmar att genomföra och erhållen information har främst använts till bakgrundskapitlet (Bilaga 3).

6.5 Transkribering

Enligt Kvale (1997) översätter utskrivaren respondenternas muntliga stil till skriftlig form. Samtliga intervjuer spelades in på bandspelare och enligt Kvale (1997) är att skriva ut från band alltid förknippat med tekniska och tolkningsmässiga svårigheter, utan några färdiga lösningar. Därför har vi innan utskriften gjordes kommit överens om vilket förfaringsätt som skulle användas. Transkriberingsarbetet fördelades författarna emellan och transkriberingen gjordes så snart som möjligt efter intervjun. Samtliga intervjuer transkriberades ordagrant men emotionella uttryck, pauser och intonationer skrevs inte ut. Detta eftersom våra intervjuer var tolkade och det fanns svårigheter att se vilka situationer som framkallade exakt vilka emotioner samt att pauserna inte var respondenternas utan tolkens. En annan svårighet i samband med tolkanvändandet var att intervjudeltagarnas röster ibland överlappade varandras. Följden av detta blev att vi var tvungna att avstå att använda en del material då vi inte var helt säkra på vad som sades. Att skriva ut intervjuerna kan ses som ett sätt att strukturera materialet i en text, och ett första steg till analys (Kvale, 1997).

6.6 Analys- och tolkningsarbetet

Larsson (2005) förklarar att vid analysarbetet kan temaanalys göras vilket innebär att fler personers utsagor analyseras i ett sammanhang och grupperas under ett visst tema. Eftersom våra intervjufrågor var uppdelade i olika intervjublock, kopplade till studiens frågeställningar, fick vi empiriskt material enligt teman och att använda oss av temaanalys var således ett logiskt val.

Å ena sidan hade vår analys induktiv karaktär då teoretiska analysperspektiv växte fram ur det empiriska materialet. Under analysarbetet valdes teorier som kunde hjälpa oss att tolka resultatet. Å andra sidan gjorde faktumet att vi redan innan vi började analysen, hade utarbetat centrala teman och begrepp att vår analys även hade ett deduktivt inslag.

Hur forskaren kan handskas med empiriskt material för att genomföra intervjuanalys beskriver Kvale (1997) genom att skildra metoder som hjälper att göra intervjumaterialet mer hanterbart. En av dessa är ad hoc-metod. Ad-hoc metod innebär att forskaren kombinerar olika analysstrategier för att skapa mening med texten. Denna flexibla analysmetod tar sin utgångspunkt i empirin och var den vi ansåg passa vårt empiriska material bäst. Mening skapades i empirin genom att vi åskådliggjorde mönster och teman, samt gjorde jämförelser (se Kvale, 1997).

Analysarbetet började med att intervjumaterialet lästes igenom individuellt. Tanken var att var och en skulle hitta de viktigaste begreppen, orden eller ämnena i varje tema. Detta jämfördes sedan. I de flesta fall hittades samma aspekter. Vi märkte även att de intervjuade personerna i vissa fall inte svarade på frågor som var ställda. Även om det inte var svar på ställd fråga utan spontana känslomässiga uttryck eller berättelser fann vi att det var värdefullt material för vår studie. Beroende på intervjumaterialets karaktär samt undersökningens syfte väljer forskare analysmetod (Kvale, 1997). Vår empiri ställde således krav på oss att hitta rätt metod för att skapa mening ur den. Här gav ad hoc-metoden möjlighet att växla mellan metoder och anpassa oss efter empirins förutsättningar. Citaten strukturerades under teman som i de flesta fall stämde med intervjuguidens indelning. Vi valde att återge många citat för att föra fram de äldres livsvärld så tydligt som möjligt. Vi har dock valt att rättat vissa grammatiska och språkliga fel för att göra citaten mer läsbara.

Enligt Kvale (1997) är analys inte detsamma som tolkning. Analys är enligt Kvale till exempel att arbeta med empiri med hjälp av ad hoc-metoden, medan tolkning är en mer djupgående form av analys där resultatet av tolkningen expanderar till att innefatta långt fler ord än det ursprungliga uttalandet. Vi märkte dock att det kan vara svårt att fastställa en skarp gräns mellan analys och tolkning i praktiken.

Viktiga instrument för tolkningen var de teoretiska analysperspektiv som växte fram ur data och som var oss behjälpliga för att hitta empirins möjliga förklaringar. Det är viktigt i detta sammanhang att redogöra att förutsättningslös tolkning av en text inte finns (Kvale, 1997). I tolkningsprocessen är det angeläget att vara medveten om att man som forskare redan vid inträdet till forskningsområdet har en uppfattning av det som ska studeras, vilket kallas förförståelse inom hermeneutiken (Svenning, 2003). Gilje & Grimen (2007) förklarar att förförståelse (eller för-domar) är ett nödvändigt villkor för att förståelse ska vara möjligt. Kvale (1997) skriver att enligt hermeneutiskt synsätt är tolkning av mening präglad av den ”hermeneutiska cirkeln”. Denna innebär att textens helhetliga mening bestämmer meningen hos textens enskilda delar, som i sin tur förändrar meningen hos texten som helhet, och som sedan kan leda till en revidering av den ursprungliga tolkningen av delarna, osv. En sådan hermeneutisk tolkning är ändlös, men i verkligheten upphör den när forskaren kommer fram till en rimlig mening. ”Hermeneutiken är alltså dubbelt relevant för intervjuforskning: först genom att kasta ljus över den dialog som skapar intervjutexter som ska tolkas och sedan genom att klarlägga den process där intervjutexterna tolkas, vilken återigen kan uppfattas som en dialog eller ett samtal med texten” (Kvale, 1997, s.49). Kvale menar vidare att undersökaren måste försöka kartlägga sina förutsättningar och vara medveten om dem samt göra de explicita. Därför redovisas vår förförståelse nedan och vi inser att den präglade exempelvis utformning och formulering av intervjufrågor. Dessa ledde fram till de intervjutexter som vi har som grund för analys- och tolkningsarbete. Den process där vi analyserar och tolkar våra empiriska utsagor kan ses som vår ”dialog med texten”.

6.7 Förförståelse

Redan i momentet då forskare inleder sin studie har han/hon med sig tolkningar av verkligheten, sin syn på människor och samhälle, samt en uppfattning om det han/hon vill studera (Svenning, 2003). Vår förförståelse gällande äldre människor, var att de på grund av tilltagande ålder kan ha sämre förmåga att lära in och komma ihåg information. När det gäller äldre människor med utländsk bakgrund kan det till exempel handla om språk. In i arbetet

hade vi även med oss frågan om det verkligen finns behov, vilja och förmåga från de äldres sida att integrera sig i det svenska samhället.

Vi hade olika utgångspunkter med oss in i arbetet och mycket tid ägnades att nå en gemensam syn om undersökningsområdet. Det var på ett sätt lika viktigt att undersöka om projektet har bidragit till en positiv förändring för de äldre som att titta på anledningarna varför deltagarna valde att delta i projektet.

Ingen av författarna hade egentlig praktisk erfarenhet eller kunskap om gruppen assyrier/syrianer innan undersökningen startade. Detta kan vara en nackdel då det krävs en kulturell förståelse som gäller den här gruppen. Vi förstod att det kunde förekomma företeelser som kan vara specifika för denna grupp och som kan tolkas rätt bara om det finns insikt om kulturella traditioner. Samtidigt kan vår oerfarenhet också vara positivt då vi kan se saker som andra inte ser. Vi använde oss av projektledaren och tolkarna för att få information kring assyriernas historia och kultur. Även en del information fick vi i intervjuerna med de gamla.

6.8 Etiska överväganden

I följande avsnitt redogör vi de etiska överväganden, som vi har gjort under studiens gång. Vi följer Kvales (1997) indelning som gäller forskningsprocessens sju stadier då etiska avgöranden enligt Kvale är aktuella under hela forskningsprocessen.

Enligt Kvale är ett centralt mål i det inledande tematiseringsstadiet att producera kunskap som kan ”förbättra människans situation och ge henne ökat värde” (Kvale, 1997, s.104). Undersökningen innebär att ge röst åt de äldre assyrierna/syrianerna om hur de uppfattar sitt agerande som en aktör i en riktad verksamhet. Undersökningen bör kunna leda till hur förbättringar kan göras för att verksamheten bättre ska uppfylla de äldres behov.

Tre etiska riktlinjer finns för forskning när det gäller människor: informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenser (Kvale, 1997). Innan intervjuer genomförs är planering av hur dessa tre riktlinjer ska förverkligas av största vikt. Det informerade samtycket innebär att forskaren informerar de personer som är föremål för undersökningen om dess syfte, hur undersökningen är upplagd samt vilka för- och nackdelar som finns med att delta. Samtycket innebär vidare att deltagarna medverkar frivilligt och kan dra sig ur undersökningen när som helst. Konfidentialitet innebär att deltagarna ska vara trygga i att det som de säger till forskaren kommer återges på ett sådant sätt att de inte kan kännas igen av andra. När det gäller konsekvenser bör den forskningsetiska principen om fördelaktighet genomsyra arbetet, vilket betyder att risken att undersökningsspersonen ska ta skada ska vara så liten som möjligt (Kvale, 1997). I planeringen av våra intervjuer var vi medvetna om de etiska kraven och överlagde om detta noga.

För att uppfylla kraven på informerat samtycke och konfidentialitet deltog vi på en träff där vi med hjälp av tolk informerade samtliga deltagare om vår undersökning och de etiska kraven. I början av varje intervju upprepades detta för varje respondent. Dock informerades projektledaren att hennes konfidentialitet skulle bli svår att behålla då hon är ensam i sin roll som personal i projektet och vi uppmärksammade inför intervjun att hon i sina uttalanden skulle vara medveten om detta. Vi valde dock att inte namnge projektledaren då vi ville bevara anonymiteten inför den stora massan så långt som möjligt.

Att intervjua med tolk gav upphov till ytterligare etiska överväganden och behov av att ta del av regelverk kring tolkade samtal. De tolkar som användes, arbetar bland annat utifrån "God translatorsed" och "God tolksed" (Tolkcentralen, 2008) som är utgivna av Kammarkollegiet. Tolkars tystnadsplikt regleras särskilt i Lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Denna lag gäller dock inte om tolken anlitas av en myndighet. Tolken omfattas då istället av sekretesslagen (Kammarkollegiet, 1996). I samband med informationen i intervjuens början om vår tystnadsplikt gavs information om att detta även gällde tolken. En annan etisk aspekt var att tolken och projektledaren var oss behjälpliga med att tillfråga de äldre angående vilka som ville ställa upp på intervjuer. Att deltagandet i intervjuerna inte skulle ha varit frivilligt kände vi inte av men de äldre kan ha känt sig mer eller mindre pressade att ställa upp för att inte göra någon parterna besvikna. Andra frågor gällande tolkanvändning har tidigare redovisats i avsnittet "Att använda tolk".

Kvale (1997) nämner det etiska problemet hur forskaren får en tillförlitlig utskrift av den intervjuades uttalanden. Vi skrev ut alla intervjuer noggrant men avhöll oss från att transkribera emotionella uttryck. Detta offrade vi medvetet för att dessa uttryck inte skulle misstolkas på grund av att tolkningen innebar att emotionella uttryck och ord inte var synkroniserade.

Ett annat dilemma som Kvale (1997) behandlar är hur djup och kritisk analysen bör vara. Vi anser att analysen ska vara så djup och kritisk som den kan vara utan att det är kränkande för deltagarna. Under analysstadiet försökte vi att hantera denna svåra balansgång genom att inte bara underbygga tolkningar med stabila argument men även tänka på respekten för våra respondenter. Här kommer det som Kvale benämner konsekvenser för de inblandade in. Principen om fördelaktighet gäller såväl person som grupper som dessa representerar, det vill säga projektdeltagarna i stort. Med tanke på de etiska aspekterna gav vi respondenterna påhittade namn.

Enligt Kvale (1997) så är det forskarens etiska ansvar att så långt möjligt bestyrka de kunskaper som denne har ackumulerat. Detta har vi gjort genom hela forskningsprocessen, till exempel att i intervjusituationen klargöra otydligheter genom att ställa uppföljningsfrågor.

Studien planeras att återföras till uppdragsgivare i sin skriftliga form och kompletteras med ett möte, samt även till verksamheten i form av muntlig information. Vi har av denna anledning valt att ta bort även de påhittade namnen i de uttalanden som vi uppfattat som känsliga för att bevara enskilda respondenters konfidentialitet. Vår ambition för undersökningen var att ge redskap med konsekvens att förbättra verksamheten. Vi tror att detta har störst möjlighet att uppnås och rapporteringen blir tydligast genom att uppdragsgivarna först får läsa igenom studien och sedan träffas med oss för vidare diskussion.

6.9 Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet

Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet har diskuterats för sin betydelse när det gäller verifiering av kunskap (Kvale, 1997). Generaliserbarhet ser vi som i vilken mån resultaten är tillämpbara även på fall som uppvisar liknande drag. För att en studie ska uppnå ett tillförlitligt resultat måste både validitet och reliabilitet vara hög. Med hög validitet menas att forskaren mäter och undersöker så nära som möjligt det som avses att mäta och undersökas. Hög reliabilitet förutsätter att måttet är stabilt och inte påverkas av faktorer som tid, plats och intervjuare (Elofsson, 2005). Kvalitativa undersökningar karakteriseras av forskarens

speciella roll som kan betraktas som mätninginstrument och tolkare av mening vid dataanalysen (Larsson, 2005).

6.9.1 Generaliserbarhet

En vanlig uppfattning är när det gäller generaliserbarhet vid kvalitativa studier att det är begränsat eller omöjligt då kvalitativ forskning handlar om ett fåtal intervjupersoner och icke-slumpmässigt urval (Larsson, 2005). Vi anser inte heller att våra resultat kommer att kunna generaliseras då vi ansluter oss till Kvale (1997) som menar att varje situation är unik. De äldre assyriernas/syrianernas upplevelser och uppfattningar som blir vårt resultat är unika för de individerna i just den kontext som de befinner sig i.

6.9.2 Validitet

Kvale (1997) skriver att validering är kopplad till forskarens hantverksskicklighet ”som utvecklas under undersökningen, med ständigt kontrollerande, ifrågasättande och teoretiskt tolkande av upptäckterna” (Kvale, 1997, s. 218). Att validera är därmed att kontrollera, ifrågasätta och teoretisera. Dessa tre aspekter anser vi har präglat undersökningen. Redan från inledningsskedet har diskuterats och planerats hur undersökningen kunde genomföras för att verkligen får svar på frågeställningarna. Vi övervägde noggrant formuleringen av intervjufrågor för att det skulle generera svar på det som vi hade intention att undersöka. Analysarbetet försvårades som ovan nämnt av att respondenterna ibland inte svarade på ställda frågor. Svaren kunde gälla andra aspekter än det vi frågade om, som följd var det svårt att bestämma i vilket sammanhang som svaret skulle användas. Detta försökte vi avvärja genom individuell läsning av empirin, för att sedan tillsammans diskutera och jämföra det som uppfattades som viktigt och relevant för frågeställningarna. Validitet kan bedömas inte bara utifrån hur forskaren tolkar intervjupersonernas uttalanden utan också utifrån innehållet i uttalandet, dvs. om det som intervjupersonerna säger är sant eller falsk. Det innebär att intervjupersonen kan vara ett tillförlitligt eller otillförlitligt vittne när han berättar om både sitt eget och andras uppträdande (Kvale, 1997). Vår undersökning fokuserade inte på att hitta ”sanna” eller ”falska” utsagor utan på att ta reda på de äldres personliga upplevelser. Dock kan tänkas att omständigheter som nedsatt minne och att vi av vissa respondenter uppfattades som myndighetspersoner kunde påverka svarens validitet.

Analysen har induktiv karaktär, det innebär att val av teoretiska förklaringar hade sina utgångspunkter i empiri. Genom att få djupare kunskaper i olika teorier och sedan ifrågasätta deras lämplighet i relation till vår empiri har vi kommit fram till det val av teoretiska ramar som vi anser är valida när det gäller få fram kunskaper ur vår empiri.

6.9.3 Reliabilitet

Reliabilitet härrör sig till resultatets konsistens och inre logik (Kvale, 1997). För att öka reliabilitet planerade vi att genomföra intervjuerna med samma tolk och samma person som intervjuare. Detta fullföljdes när det gällde intervjuare, men på grund av organisatoriska omständigheter översattes sju intervjuer av en tolk och två intervjuer av en annan tolk. Samma intervjuguide användes i alla intervjuer förutom den första som betraktades som pilotintervju. Förändringarna i intervjuguiden var inte alltför betydande varpå vi valde att inkludera även denna i vårt resultat. Enligt Larsson (2005) kan intervjuaren för att öka reliabiliteten genom att ställa flera liknande frågor som är avsedda att ge svar på samma tema och jämföra dessa, vilket också gjordes. När det gäller reliabilitet kan faktorer som plats spela in. Vi har använt oss av samma lokal men olika delar av lokalen. Förutsättningen, att respondenterna var i för dem känd miljö, gällde vid samtliga intervjutillfällen.

Att vi under analysens stadier läste vårt empiriska material individuellt för sedan kunna pröva varandras tolkningar och se om de gav samma resultat kan även ses som ett sätt att öka studiens reliabilitet.

Studiens resultat är således inte generaliserbara men vi strävade efter att ha hög validitet och reliabilitet under hela undersökningsarbetet.

7. Resultatredovisning

I följande kapitel presenteras våra resultat som vi har indelat i delkapitel utifrån våra frågeställningar. Som analysmetod har ad hoc-metod använts vilken finns beskriven i metodkapitlet. Till hjälp för att tolka empirin har de teoretiska perspektiven social konstruktionism och symbolisk interaktionism använts. Varje delkapitel inleds med en introduktion där i förekommande fall vissa för avsnittet viktiga teoretiska begrepp presenteras. Empirin levandegörs med ett antal citat som kompletteras med våra kommentarer som förtydligar vad vi har extraherat ur citaten. Slutligen redogörs våra resultat, där teori och empirin kopplas samman.

7.1 De intervjuade

Nedan beskrivs viss bakgrundsinformation kring de nio respondenterna för att läsaren ska få en tydligare bild av deltagarnas bakgrund och livssituation. Bakgrundsinformationen jämförs sedan med det som finns skrivet om assyrier/syrianer för att se om vår intervjugrupp skiljer sig eller är lik de andra grupperna som studerats i tidigare forskning. Bakgrunden ger oss också större inblick i de äldres livsvärld och hjälper oss att se den äldre i ett bredare sammanhang utifrån de äldres berättelser om sitt förflutna och sin nuvarande livssituation.

7.1.1 Ålder, civilstånd och boendesituation

I intervjuerna fanns båda könen representerade och åldersspannet var 63 – 84 år. Projektet var egentligen för personer över 65 år, men 63-åringen var förtidspensionerad och hade uppgifter inom kyrkan. Samtliga intervjuade uppgav att de tillhörde den assyriska/syrianska minoriteten i sina hemländer. De äldre assyrierna/syrianerna hade varierande civilstånd och boendesituation. Tre var ensamstående, änkor/änklingar. Fyra av de intervjuade var sammanboende med maka/make, och ytterligare två var sammanboende med make/maka plus barn.

7.1.2 Skolgång, utbildning, språkkunskaper

Utbildningsgraden är varierande hos gruppen. Fem av respondenterna uppger sig inte vare sig kunna läsa eller skriva.

Besima: *”Jag gick inte till skolan. Det fanns inga skolor i de byarna vi bodde.”*

En del av de intervjuade har ingen utbildning med sig från hemlandet men har deltagit i SFI-utbildning i Sverige. Till exempel Afrem som inte är läs – och skrivkunnig:

”Den enda utbildningen jag har är språkkursen jag läste två år här i Sverige.”

Av de äldre assyrierna/syrianerna som har haft möjlighet att gå i skolan har dock ingen av dem uppnått högre utbildningsnivåer än grundnivå.

Shabo: *"Jag har läst till årskurs 5 i mitt hemland. Här har jag klarat SFI-nivå. Jag kan läsa och skriva lite grann på svenska, men arabiska kan jag."*

Under intervjuerna använde vi oss av tolk, eftersom språkkunskaperna i svenska inte var tillräckliga för att genomföra djupgående samtal. Däremot uttryckte sig många av respondenter på svenska med enstaka enkla ord eller om något av dem välkänt ämne, till exempel sin familj eller yrke. De flesta respondenter kunde däremot flera andra språk från sitt hemland, en del upp till fyra stycken:

Hazme: *"kurdiska, arabiska, assyriska, turkiska."*

Det gemensamma språket för respondenterna var assyriska/syrianska, däremot uppgav en av dem ett annat modersmål vilket var det enda språket denne kunde.

I intervjuerna har frågan om arbetserfarenhet inte ingått men däremot valde tre av de äldre att själva spontant berätta om det i samband med frågan om utbildning. Arbetslivet i Sverige hade inneburit olika möjligheter till språkutveckling. Hazmes jobb har gett henne möjlighet att prata svenska på arbetsplatsen. En äldre med många år i svenska arbetslivet berättade i samband med sin arbetsplats på ett stort företag att det inte hade gett så mycket för dennes svenska:

Iskander: *"Det var jättemånga assyrier. Vi pratade bara assyriska varje dag."*

Flera av de äldre har således inte haft möjlighet att gå i skolan i hemlandet och uppger sig inte kunna läsa eller skriva. Även kunskaperna i svenska är varierande men ingen av de äldre behärskar svenska utan begränsningar. Många av deltagarna är annars väldigt språkkunniga i de olika språk som talas i deras hemtrakter.

7.1.3. Religion

Deltagarna kan ses som en homogen grupp när det gäller religionen. Samtliga intervjuade var ortodox kristna. De är alla medlemmar i Syrisk-Ortodoxa kyrkan, men två av dem i andra församlingar än den aktuella. I olika sammanhang har samtliga pratat om kyrkan som väldigt betydelsefull för dem. Ett citat som representativt för gruppen är exempelvis Danhos:

"Vår folkgrupp har levt med kyrkan. Kyrkan betyder allt för oss. Så det är inte bara jag, våra förfäder har också levt med den. Jag menar kyrkan är centrum för oss. (...) När man bygger en kyrka är meningen att man ska träffas. Förr fanns inte den här kyrkan men med hjälp av medlemmarnas bidrag så vi har kunnat bygga den här kyrkan. En kyrka utan folk är ingen kyrka och folk utan kyrka klarar sig inte. När det finns både folk och kyrka kombinerar de varandra. (...) När vi bodde i (hemlandets namn) som minoritet hade vi sådan aktivitet i kyrkan, de (majoritetsbefolkningen, författarnas anmärkning) gillade inte därför kunde vi inte göra det på öppet sätt som vi gör det idag."

7.1.4 Migrationen till Sverige

De flesta äldre assyrierna/syrianerna har bott i Sverige sedan 1970-talet. Två av respondenterna kom på 1980-talet och den som har invandrat senast kom 1991. Alla uppger sig ha haft familj vid flytten. Hos flertalet kom hela familjen tillsammans men en del familjer

kom i olika omgångar. Orsakerna till migrationen skiljer sig till viss del men flertalet uppger att de i hemlandet var utsatta för förföljelse och förtryck:

Lahdo: *"Som du vet, i det landet vi bodde fanns det inga rättigheter, mänskliga rättigheter. Förföljelse och andra förtryck gjorde att vi flydde precis som alla andra till Europa."*

Shumi: *"Anledningen att vi lämnade vårt land är för att de tog våra djur, tjuvade, de plundrade våra trädgårdar. De sa att vi var smutsiga kristna, sa att vi var kristna, stick här ifrån"*.

Erfarenheten av att vara en utsatt grupp genomsyrade de flesta berättelser. De äldre gav uttryck för att de som assyrier/syrianer inte hade samma rättigheter och att de blev förföljda på grund av sin religion. Några uppgav emellertid ytterligare skäl:

Shabo: *"Det var många skäl. Det var problem i det land jag kommer ifrån, det var problem i arbetet."*

Iskander: *"Från början jobbade jag som gästarbetare i Tyskland (...) sen var jag på ett besök här i Sverige. Jag hade inga tankar att stanna här men andra gången när jag kom hit så tog helt plötsligt Palme beslutet att alla som befann sig i landet fick stanna. Då blev det så att jag också stannade som alla andra."*

Danho: *"Min son var handikappad och vi hörde att Sverige tar hand om handikappade"*.

Som det sista citatet visar fanns det i gruppen även rykten och föreställningar om vad migrationen till Sverige kunde innebära. Detta kom fram även i andra deltagarnas berättelser:

Hazme: *"Vi ska åka nånstans, där man blir fri (...) det är mycket frihet där i Sverige"*

Lahdo: *"För att man hörde, de gjorde en slags reklam att i Europa fanns mänskliga rättigheter, det gjorde att vi hamnade här."*

Förföljelse och förtryck verkar vara de främsta anledningarna till att de äldre har valt att lämna sina hemländer. Berättelserna inkluderar utpressning, plundring och avsaknad av mänskliga rättigheter. Vid tidpunkten för migrationen hade respondenterna med sig vissa föreställningar om livet i Europa och Sverige, och förväntningar om vad migrationen skulle innebära till exempel i åtnjutande av mänskliga rättigheter, frihet och omsorg om handikappade.

7.1.5 Familjerelationerna

När det gäller familjerelationer beskrev de flesta deltagare dem som mycket bra och uppgav nästan uteslutande deras barn och barnbarn som sina närmsta familjemedlemmar. Samtliga respondenter i gruppen hade flera barn, antalet varierade mellan tre till elva stycken, men majoriteten hade 6-8 barn.

Afrem: *"Vi är grannar, umgås väldigt mycket. Jag kan ju inte språket. De visar ju sin hjälpsamhet och försöker hjälpa mig så gott de kan. (...) min son brukar komma och hälsa på mig. Barnbarnen är mycket, mycket, mycket bra."*

Lahdo: *"Relationerna i vår familj är jätte, jättebra, jag tror inte att någon annan familj har samma förhållande som vi har."*

Flertalet av de äldre bor nära sina barn och barnbarn och verkar träffas regelbundet, medan några deltagare uttrycker att deras umgänge försvåras av geografiska distansen mellan dem och sina familjemedlemmar:

Shumi: *"De hinner inte till mig, jag hinner inte till dem. Några bor långt ifrån mig, men vi pratar på telefon. En del bor i andra stadsdelar, en del i andra städer (...) Träffas väldigt sällan. Med de som bor utanför staden är det ännu svårare."*

Alla de äldre assyrier/syrianer har barn och många av dem bor nära något av sina barn. När de äldre bads berätta om sina relationer med sina närmaste familjemedlemmar beskrev de alla relationerna till sina barn och barnbarn. Dessa relationer skildrades av de äldre i de flesta fall i positiva ordalag. Även hos de äldre som inte hade möjlighet att träffas med sina familjemedlemmar ofta var beskrivningarna inte negativt präglade utan förklarades utifrån tidsbrist eller långa avstånd.

7.1.6 Umgängeskrets utanför projektet

I beskrivningen av sin umgängeskrets har de flesta nämnt sina grannar, såväl svensktalande som landsmän. Exempelvis tycks Nahrins huvudsakliga umgänge främst vara sina grannar. Även andra uppger sig ha mycket kontakt med grannarna.

Hazme: *"Vi umgås med varandra. Vi går och dricker kaffe, sitter och talar, och barnen också (...) jag umgås med alla människor. (...) Svenskar, det finns, jag umgås med dem (...) träffas på gården, vi sitter i solen. (...) till exempel har vi grannar i huset, de väntar, när de ser mig komma, de öppnar dörren och väntar på mig. Och jag säger till dem om de behöver hjälp ska de säga till, då kommer jag och hjälper."*

Afrem beskriver grannrelationerna på följande sätt:

"Vi har svenska grannar, vi älskar varandra, vi umgås så mycket med varandra. Jag har egen kolonilott som jag odlar. Jag brukar ge salladen och andra grönsaker till mina grannar. (...) Kolonilotterna som vi har, jag brukar hjälpa dem runt omkring som inte klarar saker och ting."

Både Hazme och Afrem har berättat att de brukar umgås med sina grannar men att umgänget även inkluderar att hjälpa sina grannar om de kan. En annan deltagare tycks ha stort umgänge med sina grannar som är hans landsmän:

Iskander: *"Vi som bor här i området, vi är arton landsmän. Nästan varje kväll brukar vi hälsa på någon familj."*

Grannrelationerna verkar i Iskanders fall vara täta men det finns även andra beskrivningar om grannkontakterna:

Danho: *"Min granne flyttade in för några månader sedan, bor precis mitt emot mig men jag känner inte dem, vi har aldrig haft kontakt med dem."*

Utöver grannarna uppger de äldre assyrierna/syrianerna andra kontakter i sin umgängeskrets. Bland annat är det andra assyrier/syrianer som är medlemmar i Syrisk-Ortodoxa kyrkan och Assyriska föreningen.

Iskander beskriver att den enda kontakt som han har med svenskar är svärföräldrar till hans barn. Shumi å andra sidan berättar om sina privata kontakter med svenskar:

”Jag har en svensk familj som vi brukar hälsa på varandra.”

Hazme uppger att hon för att träffa andra äldre har besökt en annan träffpunkt i stadsdelen. Även Afrem uppger att han besöker andra äldre:

”Jag umgås ju med de flesta, med familjen, de äldre som är kanske sjuka, ligger på sjukhem. Jag kommer rätt ofta och hälsar på dem. Vi umgås.”

En av deltagarna uppger att hon begränsas i sitt umgänge på grund av nedsatt fysisk förmåga.

Shumi: *”Min svägerska är väldigt sjuk idag. De bor ju väldigt högt, jag orkar inte gå upp alla trappor och hälsa på henne. Det är ett hinder för mig”*

De äldre assyriernas/syrianernas umgängeskrets inkluderar således grannar (både svensktalande och landsmän) och andra medlemmar i kyrkan och föreningen. De allra flesta verkar umgås med sina grannar och uppleva kontakterna som positiva. Några deltagare uppger även att de söker sig till Träffpunkt respektive sjukhem för att umgås med andra äldre.

7.1.7 Sammanfattning och resultat

De äldre assyrierna/syrianerna som intervjuades var 63 – 84 år gamla. Tre respondenter var ensamstående, och sex var sammanboende. Två av de äldre har några av sina barn boende hos sig. Barnen var i dessa fall unga och inte gifta själva.

Mer än hälften av de intervjuade säger sig inte kunna läsa eller skriva. Detta sammanstämmer med den tidigare forskning som vi har tagit del av. Ponzio (1996) skriver till exempel att många av de äldre assyrierna/syrianerna är analfabeter och därmed kommer från samhällen där kommunikationen bygger mycket på talspråk. Ponzio menar att det betyder att de äldre har svårt att orientera sig i svenska samhället där mycket av informationen och kommunikationen sker skriftligen. Songur (1999) bekräftar bilden av de äldre assyrierna/syrianerna och skriver att de ofta saknar kommunikativa redskap som det svenska språket och kunskaper om det moderna samhället. Också i vår studie fann vi att de äldre assyrierna generellt har svaga kunskaper i svenska språket. Ponzio (1996) förklarar detta genom att många av de äldre assyrierna/syrianerna har kommit till Sverige sent i livet och därmed har svårt att lära sig ett nytt språk. Däremot har våra respondenter uppgett att de kan flertalet språk från den region som de kommer. Ponzio (1996) bekräftar detta genom att skriva att många av de gamla assyrierna/syrianerna är mångspråkiga på grund av deras uppväxt i mångkulturella samhällen.

Songur (1999) skriver att de flesta människorna i gruppen assyrierna/syrianerna tillhör Syrisk-Ortodoxa kyrkan och har i hemlandet levt som en minoritet omgivna av muslimer. Detta gäller även våra respondenter. Ponzio (1996) nämner att kyrkan tillsammans med familjen är de centrala ingredienserna i de äldre assyriernas/syrianernas liv. Ponzio har funnit att kyrkan har en viktig social roll dit gamla tar sig så länge de orkar. Ponzios syn på kyrkans roll

bekräftas även av vår empiri. Kyrkans betydelse både som institution och som mötesplats tycks vara viktig för projektets deltagare.

De flesta av respondenterna kom till Sverige på 1970- och 1980-talet. Åldersmässigt var de således mellan 38 och 58 år gamla vid migrationen. Respondenterna har uppgett att de har varit en religiös minoritet i sina hemländer. Orsakerna till migrationen skiljer sig till viss del men flertalet uppger att de i hemlandet var utsatta för förföljelse och förtryck och att de inte upplevde sig ha samma rättigheter som majoritetsbefolkningen, vilket också var huvudanledningarna hos de flesta för migrationen. Enligt Songur (1992) började assyriernas/syrianernas migration på 1960-talet och fortsatte fram på 1970-talet då de flesta kom. Ponzio (1996) har funnit att många assyriers/syrianers bakgrunder präglas av fattigdom, förföljelse och förtryck. Songur (1992) utvecklar detta genom att skriva att de flesta assyrierna/syrianerna har angett att de har sin kristna tro som anledning till att de sökte sin tillflykt till Sverige.

När de äldre bads berätta om sina relationer med sina närmaste familjemedlemmar beskrev de nästan alla relationerna till sina barn och barnbarn. Songur (1992) pratar om att generationskonflikter kan uppkomma då familjemönstren ofta förändras med livet i Sverige och familjerna splittras. Songur menar vidare att de yngre familjemedlemmarna inte har tid att hjälpa de gamla. De äldre assyrierna/syrianerna som tillfrågats i vår undersökning har inte gett utlopp för sådana funderingar. Songur skriver att familjemönstren hos assyrierna/syrianerna kan beskrivas som traditionella och kollektiva. Med detta menas bland annat att familjen agerar som en enad enhet utåt, att könsrollerna är bestämda och att omsorgen om de gamla en del av familjeideologin. Familjemönstren kan enligt Songur bli mer individualiserade i det nya landet. I hemlandet har de äldre varit familjeöverhuvud och levt i ett samhälle där unga har haft stort ansvar att ta hand om sina äldre släktingar. I Sverige förändras familjemönstren och de äldre assyrierna/syrianerna hamnar i en situation där olika generationer alltmer bor isär. Songurs påståenden stämmer med vår empiri när det gäller att generationer ofta bor isär, dock har vi inte funnit något tecken på generationskonflikter. Familjerelationerna beskrevs av de äldre i positiva ordalag. Även i de fall då de äldre inte hade möjlighet att träffas med sina släktingar ofta så var beskrivningarna inte negativt präglade.

De äldre assyriernas/syrianernas umgängeskrets inkluderar bland annat grannar (både svensktalande och landsmän) och andra medlemmar i kyrkan och föreningen. De allra flesta verkar umgås med sina grannar och uppleva det som positivt. Bra grannar brukar anses som en viktig beståndsdel av ett gott socialt nätverk (Tornstam, 2005). Altvall (2000) skriver att äldre invandrare generellt har färre grannkontakter än personer födda i Sverige och att detta leder till större risk att få ett begränsat kontaktnät. Vi fick uppfattning att grannrelationerna kanske inte är så frekventa eller omfattande men ändå en viktig del av deras umgängeskrets. Vi fann det ändå relevant att belysa att de äldre assyrierna/syrianerna tycks uppleva sina relationer med sina grannar som positiva. Några av deltagarna har även nämnt kontakter med svenska familjer, bland annat genom sina barn.

7.2 Motiv till deltagande i projektet

Fokus i våra studier ligger på deltagarnas upplevelser av att ha varit en del av projektet, och i detta avsnitt handlar det specifikt om deras berättelser om hur och varför de började delta i projektet, som vi benämner aktörernas motiv att delta. Vårt teoretiska grundperspektiv är i huvudsak konstruktionistiskt, varpå vi ville se hur deltagarna konstruerar motiven och föreställningarna till deltagandet. Detta innebar att deltagarna skulle minnas tillbaka hur

projektet beskrevs för dem och vad de hade för anledningar för att ”kliva in” i projektet. Vid återblickar av händelser i dåtid blir utsagan till en rekonstruktion av ”verkligheten” utifrån de referensramar som föreligger i nuet (Carlsson, 2005), i vårt fall vid intervjutillfället. Människor rekonstruerar således sin historia och skapar nya berättelser om sig själv såväl som om andra signifikanta personer.

Vårt intresse var de äldres upplevelser av att ha varit en del av en organisation/projekt. För att tolka resultaten använder vi oss av begreppet, den subjektivt upplevda organisationen, där fokus riktas på aktörernas egen upplevelse av organisationens processer och inre liv (Carlsson, 2005). Traditionell organisationsteori har sett på organisationer som statiska konstruktioner utan att ta hänsyn till aktörerna som befinner sig där i. Carlsson hänvisar vidare till Croizer och Friedberg (1980, refererat i Carlsson, 2005) som har utvecklat en organisationsteori som utgår från aktörernas perspektiv. De ser aktörerna som konstruktiva individer, vilka söker lösningar på de problem de ställs inför utifrån det som organisationen erbjuder. Aktörerna agerar utifrån möjligheten i en viss social situation. I sitt sökande efter vad som är rationellt och funktionellt värderar aktören det som hänt utifrån vad organisationen kan erbjuda honom och utifrån vad han kan få ut av samarbete med den. Valet av detta aktörsperspektiv innebär att vi ser organisationer som kontinuerligt omformbara och modifierbara av aktörer som befinner sig i dem.

7.2.1 Kännedom om projektet

De flesta äldre uppger att de fick information om projektet genom församlingsprästen i kyrkan. Informationen hade även nått deltagarna individuellt och varit direkt riktade i speciella fall. En av de äldre var till exempel tveksam till att börja delta eftersom han tillhörde en annan församling och berättade att:

”Sedan fick jag höra av andra, de sa att det är för allmänheten, men jag trodde inte på dem heller. Men när prästen och (projektledarens namn) ringde mig och sa att det är öppet för allmänheten, inte bara för medlemmar, då började jag delta.”

En annan äldre sa att informationen gick från mun till mun mellan de äldre men att även projektledaren hade berättat för honom. En av deltagarna var osäker på hur hon hade fått kännedom om projektet.

Angående hur projektet beskrevs för dem har deltagarna uttryckt sig relativt kortfattat. Två av dem kan inte komma ihåg tydligt någon beskrivning av vad projektet skulle innebära, exempelvis Besima:

”Så detaljerat om vad projektet skulle innehålla kanske de har sagt, men jag fick inte reda på. De här träffarna har dem uttryckt, besök på grannkyrkor, kloster utanför Borås.”

Både Shabo och Hazme uppfattade att bidrag hade sökts. Även andra deltagare har uppfattat myndigheternas roll men på ett annat sätt. Hazme och Shabo tillskriver initiativet till kyrkan, medan andra tillskriver det till myndigheterna:

Lahdo: *”Informationen nådde mig så här: Vi som är gamla hade väldigt tråkigt hemma, och stadsdelen kom fram till att vi måste göra något åt det här så att de träffas och umgås.”*

Afrem: *"Det jag fick reda på är att de sa att myndigheterna har beslutat att alla pensionärer som kommer hit kan äta sådan lätt mat, få undervisning, att man kan få nyheterna översätta till sitt språk av prästen. Det var ungefär sådan här information jag fick."*

Angående beskrivningen av vad projektet skulle innehålla säger Lahdo att "vi" äldre hade tråkigt hemma, vilket skulle avhjälpas genom aktiviteter som gav dem möjlighet att träffas och umgås. Afrem nämner aktiviteter såsom att äta mat och få undervisning. Afrem lyfter även upp att aktiviteterna skulle genomföras på deras modersmål. Även Shabo har uppmärksammat att projektet skulle tillgodose deras behov av aktiviteter knutna till modersmål. Han uppger dessutom att projektet beskrevs som riktad till en viss ålderskategori:

Shabo: *"De har sagt att personer över 65 år kan komma. Och jag hade blivit precis 65 år när projektet startade."*

De flesta av de äldre uppger alltså att de fick informationen om projektet genom kommunikationskanaler som de är vana vid, det vill säga muntlig information från tre källor: prästen, projektledaren och andra assyrier/syrianer. Flera av de äldre uppger dock att de inte kommer ihåg vilken information som gavs dem innan projektet började. Av dem som ger beskrivningar av informationen går uppfattningarna till viss del isär när det gäller vems initiativ projektet var. De äldre ger inte heller någon enhetlig bild av hur projektet beskrevs för dem.

7.2.2 Motiv till att delta

Vi kan urskilja olika motiv varför de äldre valde att börja delta i projektets träffar: möjlighet till umgänge och socialt liv, delta i kyrklig verksamhet och att fördriva tiden.

Shabo: *"Istället för att vara och en ska försöka hitta socialt liv och umgänge nånstans, så kan vi alla träffas här. Både för aktiviteter men också för att närvara gudstjänster och bönestunder."*

Lahdo: *"Anledningen, för det första, vi kom till kyrkan, sen som gamla vi har jättetråkigt, genom att komma hit, det gör ju att tiden går fort. Att träffas."*

Två av deltagarna anger att de har börjat delta eftersom de länge har varit engagerade i kyrkan och vill stödja och hjälpa till med kyrklig verksamhet:

"Vi är här för våra äldres skull, vi hjälps åt. (...) Det här att jag har deltagit i kyrkoverksamheten, jag har deltagit i kyrkoverksamheter sedan när jag var liten."

En del av deltagarna nämnde inte någon tydlig anledning till sitt deltagande utan kommenterade mer känslomässigt angående projektet i helhet.

Besima: *"Det ger oss glädje, därför kommer vi hit och vi vill inte missa någon gång. Det är något som vi tycker om."*

En man fokuserade mer på nyckelpersoner, såsom prästen och projektledaren, och hur de behandlade de äldre, för att förklara sitt motiv till att börja delta i projektet.

Afrem: *”Vi är väldigt tacksamma och glada, och tack Gud att det finns sådana här som prästen och (projektledarens namn) som bryr sig om folk och tar emot oss under samma villkor. (...) De har vänligt mottagande, de skiljer inte mellan individer”.*

Vi ser att de tre motiven till att delta många gånger är sammanvävda och flera av deltagarna nämner mer än en anledning till sitt deltagande.

7.2.3 Sammanfattning och resultat

När de äldre beskriver på vilket sätt de fick kännedom om projektet nämner nästan alla församlingsprästen. Det är tydligt att alla har haft någon kontakt med kyrkan innan deltagandet och att informationen i huvudsak förmedlats inom kyrkans ramar. Några andra nämner projektledaren, en säger att informationen förmedlades muntligen mellan assyrierna/syrianerna och ytterligare en är osäker på hur hon fick informationen. I vilken kontext och från vilka personer som informationen förmedlades bör påverka den bild/konstruktion som de äldre skapar av projektet. Att det var just inom en kyrklig kontext bör betonas extra då kyrkan tycks vara en väldigt stark och viktig institution för assyrierna/syrianerna. Kyrkan är enligt Ponzio (1996) en viktig symbol för assyrierna/syrianerna och att informationen om verksamheten spreds just där bidrar till att de äldre tillskriver projektet en viss mening. Vi kan konstatera att kyrkan har haft en viktig funktion när det gäller att sprida information om projektet och att prästen i sammanhanget är en signifikant person. Att deltagarna till stor utsträckning fick kännedom om projektet inom en kyrklig kontext bör även ha påverkat de äldres anledningar att delta. Hur informationen spreds till de äldre bör också vara av stor vikt eftersom det ger en bild av vilken målgrupp som projektet var riktad till, nämligen äldre medlemmar i kyrkan, inte assyrier/syrianer i stort. Enligt projektledaren finns cirka 120 äldre assyrier/syrianer i stadsdelen varav ca 80-90 är medlemmar i kyrkan. Informationen till deltagarna har skett muntligt på deras modersmål. Tillvägagångssättet verkar naturligt eftersom de äldre kommer från samhällen där kommunikationen bygger på talspråk och har bristande kunskaper i svenska språket (se Ponzio, 1996).

Aspekten om hur deltagarna fick kännedom om projektet är en viktig utgångspunkt för att gå vidare och titta på hur de äldre kommer ihåg att projektet beskrevs för dem och vad de hade för anledningar till att delta. Att det var i en kyrklig kontext som flertalet fick kännedom om projektet har säkerligen betydelse för hur deras bild av projektet har konstruerats, och påverkade säkert de äldres benägenhet att börja delta.

Enligt Carlsson (2005) innebär retrospektivt berättande att minnesbilderna blir mindre detaljrika och att människor nämner de faktorer som var mer signifikanta än andra. Om vi ser våra deltagares berättelser utifrån detta perspektiv kan avsaknaden på minnesbilder och de kortfattade beskrivningar som erhållits, tyda på att inträdet till projektet inte var en signifikant händelse för dem. Två av deltagarna kan inte minnas hur projektet beskrevs för dem och övriga har gett mycket kortfattade beskrivningar. Beskrivningen av projektet kan sammanfattas genom att det skulle finnas möjlighet att träffas och umgås på sitt modersmål för äldre som inte har annat att sysselsätta sig med. Vi ser likheter med Ponzio (1996) som skriver att de äldre assyrierna/syrianerna på grund av deras bristande kunskaper i svenska väljer eller tvingas att röra sig i miljöer där folk pratar deras modersmål.

I och med att det finns två projekt inom kyrkan kan det vara svårt för de äldre att urskilja vilka insatser som vilket projekt innefattar. För deltagarnas del är det inte relevant vilka aktiviteter som finansieras på vilket sätt. När de äldre minns tillbaka på beskrivningarna av projektet bör

de faktorer som de återger vara de som var mest signifikanta för dem. De äldres återberättelse av beskrivningarna av projektet bör betraktas som ett uttryck för deras syn av det som Carlsson (2005) kallar den subjektivt upplevda organisationen. Deltagarna har svarat på frågorna kring hur projektet beskrevs för dem utifrån deras upplevda bild av "projektet" i dagsläget och vad som var viktigast för dem utifrån de ramar och resurser som projektet erbjöd. Sett utifrån att människor handlar med grund i de föreställningar som de skapar i mötet med organisationen (Carlsson, 2005) ser vi att deltagarna definierar projektet som de träffar de äldre har i kyrkan där de lagar mat och får undervisning på sitt modersmål. Vad de äldre definierar och åsyftar när de pratar om "projektet" skiljer sig med den definition som vi som undersökare fick från officiella dokument där projektets syfte anges till: att öka integrationen mellan äldre och verksamheterna i stadsdelen samt att ge kunskap om hur de äldre assyrierna/syrianerna kan skapa sig hälsofrämjande liv på äldre dagar. Respondenternas tonvikt, när det gäller hur projektet beskrevs för dem, ligger emellertid mer på att de äldre skulle kunna umgås och ha aktiviteter på sitt modersmål.

Tre motivgrupper till att delta i projektet kan urskiljas: socialt liv och umgänge, fortsätta sitt kyrkliga engagemang och fördriva tiden. Stor betydelse verkar personliga kontakter ha haft, såsom med projektledaren, prästen och andra äldre assyrier/syrianer. För andra deltagare var en viktig anledning att fortsätta delta i kyrklig verksamhet som de redan var en del av. Deltagarna tycks inte ha upplevt någon markant skillnad vid tidpunkten för projektets början. Detta kan bero på att alla deltagare bodde i området och deltog i den kyrkliga verksamheten redan innan. Projektets aktiviteter utgick från kyrkans lokaler och träffarna genomfördes i anslutning till andakten. I jämförelse med det officiella syftet som fanns i projektbeskrivningen finner vi även här en diskrepans. De äldre har inte heller nämnt som anledning ett behov av ökad integration mellan verksamheter och äldre, eller att få ökade kunskaper om hälsofrämjande liv. Således visar det sig att de äldre har valt att delta i verksamheten av andra anledningar än på grund av projektets officiellt uttalade intentioner. Den tendensen beskrivs i Ronströms (1996) och Lindes (1996) forskning. De noterar att aktiviteter för äldre utformas av myndighetspersoner och yngre generationer och att de äldres behov kan skilja sig mot de föreställningar om deras behov som de personerna har.

De diskrepanser till projektets officiella syfte som vi har upptäckt när det gäller deltagarnas upplevelse av hur projektet har beskrivits och deras anledningar att delta kan förklaras genom att aktörer när de ställs inför ett fenomen tillskriver det en viss mening och agerar sedan utifrån sina tolkningar (Charon, 2007). Projektet beskrevs på ett visst sätt för de äldre i en viss kontext och av vissa personer, vilket bör påverka vilka motiv som de äldre hade för att delta. Bilden som deltagarna hade av projektet och bilden som projektet rent formellt utmålade tycks till en början ha existerat parallellt med varandra utan att mötas.

7.3 Om synen på hälsa

Delkapitlet nedan belyser frågeställningen om hur de äldre assyriernas/syrianernas syn på hälsa har förändrats genom deltagandet i projektet genom att lyfta fram de äldres föreställningar om vad hälsa är. Hälsobegreppet är annars ett mångtydigt begrepp som definieras på olika sätt. Vi presenterar för läsaren världshälsoorganisationens (WHO:s) syn på hälsa då denna definition är vidspridd och internationellt accepterad. Därefter belyses hur medicinsk antropologi ser på hälsobegreppet. Med grund i konstruktionismen kommer vi sedan att relatera detta till de äldre assyriernas/syrianernas konstruktion av hälsobegreppet, på detta sätt lämnar vi definitionen av hälsa till de berörda.

Sachs (1996) anser att hur hälsa upplevs och beskrivs har sin grund i människors gemensamma normer och värderingar. Individer och grupper kan därmed anses skapa och omskapa synen på hälsa och sitt hälsobeteende utifrån gemensamma föreställningar. Sachs uppfattning stämmer med social konstruktionismen som är skeptisk mot saker som utger sig för att vara fakta eller sanning utan anser att all kunskap är historiskt och kulturellt specifik (Burr, 2005). Detta har lett oss till att utgå från att även begreppet hälsa är en konstruktion som kan se olika ut för olika människor och grupper av människor.

Enligt Sachs (1996) resonemang skapas desto fler ord för att beskriva verkligheten ju viktigare det är att uppfatta nyanserna inom ett fenomen. Sachs tar exemplet att samer har cirka tjugo ord för snö, något som får förklaring i att snön är viktig för samernas liv och försörjning (renhållning). Vår strävan var att få nyanserat svar på vad de äldre hade för syn på hälsa och valde därför att ställa två frågor: vad hälsa innebär för dem och vad det innebär att må bra. Potentiella svar skulle enligt oss ge möjlighet för de äldre att ta upp alla tre aspekter av hälsobegreppet. Ordet hälsa associeras dessutom på svenska lätt till fysisk hälsa, och vi ville vidga begreppet så att möjligheten fanns att relatera det till WHO:s hälsobegrepp.

Enligt WHO:s definition från 1948 är hälsa: ”inte bara frånvaron av sjukdom utan ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande” (Världshälsoorganisationen, 2008). Definitionen är således bred och innefattar olika aspekter av hälsa. Definitionen av hälsobegreppets olika aspekter inspireras av Luleås Tekniska Universitets Friskvårdsenhets definitioner (2008). Fysisk hälsa berör kroppens mekaniska funktion. Med psykisk hälsa menar vi förmågan att tänka klart och sammanhängande, uppleva och uttrycka på ett adekvat sätt känslor som glädje och sorg samt förmåga att hantera stress, depression och ångest. Social hälsa förknippas slutligen med förmågan att skapa och upprätthålla relationer till andra människor.

Deltagarnas uppfattningar om hälsa kommer således relateras till WHO:s definition för att se om de äldre assyrierna/syrianerna betonar någon av de olika aspekterna (fysisk, psykisk och social hälsa).

7.3.1 Konstruktion av hälsa

Samtliga respondenter tillfrågades om deras uppfattning om deras egna hälsotillstånd. Ingen av respondenterna uppgav att de har dåligt hälsa, dock beskrev några av dem fysiska krämpor. Huvudparten har sagt att de har:

”Hälsan är väldigt god”

”Utifrån min ålder har jag en bra hälsa”

”Tack Gud. När man är i äldre da´r. Jag mår bra så länge”.

När det gäller deltagarnas syn på hälsa berör de fysiska, psykiska och sociala aspekter av hälsa. En del av deltagarna berör samtliga, andra bara några. När det gäller den fysiska aspekten på hälsa säger till exempel Shabo:

”Varje människa vill ju ha en bra hälsa. Och när man vill ha bra hälsa måste man ju veta vad man ska tänka på och vad som är bra för, nödvändigt, för en bra hälsa. Jag vet ju till exempel med mig att det här att jag har lite besvär med ryggen beror på att jag är lite inaktiv och sitter för mycket, eller att jag har ju bekymmer med knäna, då vet jag att det är bra att röra på sig.”

Shabo kopplar i detta citat hälsa (eller ohälsa) till fysiska besvär såsom problem med ryggen och knäna, och berättar även om hur hälsan kan förbättras. Två av de äldre pratar också om att när de inte mår bra då uppsöker de läkare. Andra deltagare fokuserar mer på förmågan att röra sig.

Shumi: *"Hälsa innebär för mig, att man kan jobba, att man kan göra mycket. Att man kan flytta på sig lätt. Att må bra betyder att man kan röra på sig, att man är snabb, att man är stark, frisk."*

När det gäller den psykiska aspekten av hälsa så beskriver Besima hur hälsa innebär att glädjas för sig själv och för sina närstående och att detta är sammankopplat till en känsla av att känna sig yngre:

"Klart när man mår bra, när man har god hälsa, är man glad både för sig själv och även med släkten och då känner man sig yngre. (...) Man mår bra, man känner sig yngre innerst inne, så tolkar jag."

Iskander pratar om psykisk ohälsa orsakad av trauma i det förflutna och känslan att ha behövt lämna sitt hemland:

"Vi som har levt både här och där, vi har ju hela tiden tankarna där. Det gör att man blir irriterad, får tankar, och saker och ting snurrar i huvud, det gör att man kanske inte mår bra."

Afrem ger ytterligare en beskrivning på den psykiska aspekten av hälsa/ohälsa:

"Till exempel när man hör nyheter som är tragiska gör det innerst inne väldigt ont i mig. Jag undrar varför folk begår de här brotten och är så onda mot varandra? Om man snäll mot varandra då får man glädje av det och då mår man bra. (...) I min familj är vi sådana, vi tänker på andra människor."

Afrem uttrycker sin syn på hälsa genom att förklara vad han mår dåligt av och konstaterar även vad som får honom att må bra. Omtanke om andra är för honom ett recept till välmående.

Alla deltagare har uttryckt den sociala aspektens betydelse för hälsan. I många fall var det sammankopplat med den psykiska aspekten.

Shabo: *"Att man träffas är ju bra för ens psykiska tillstånd. Man känner sig mer tillfreds då när man träffar andra och har möjlighet att prata med andra. Istället för att låsa in sig och inte träffa andra människor."*

Danho beskriver hur hans fysiska hälsa påverkas av den sociala omgivningen.

"Jag personligen har varit lite sjuk den sista tiden, så jag hamnade på sjukhuset och läkarna sa att jag behöver ligga på sjukhuset ett tag, men jag tackade nej. Jag känner att när jag kommer hit och träffar folk, kommer till kyrkan, mår jag bättre än att ligga på sjukhuset."

Relationerna med omgivningen lyftes fram av de flesta som betydelsefullt för hälsan. Till exempel nämner Iskander att hälsa kommer av att vara respektfull och ha möjlighet att åtnjuta mänskliga rättigheter. Lahdo säger:

”Att må bra för mig, eller att ha bra hälsa för mig. (...) om man har problem inom familjen då mår man inte bra. Har man bra förhållanden med omgivningen då mår man bra. (...) För mig har att må bra mycket med omgivningen att göra, om man mår bra ger det livsglädje.”

Alla tre aspekter av hälsa kommer till uttryck i de äldre assyriernas/syrianernas beskrivningar av hälsa. Fokus ligger dock på den sociala aspekten i den mening att de äldre skildrar de sociala relationerna med familjemedlemmarna och omgivningen som en viktig faktor när det gäller att må bra och ha hälsa.

7.3.2 Aktiviteter och kunskaper kopplade till hälsa inom projektets ramar

De äldre assyrierna/syrianerna bads nämna de aktiviteter inom projektet som de tyckte hade tydligast koppling till hälsa och vilka nya kunskaper de hade fått om hur de kan ta hand om sin hälsa i samband med aktiviteterna.

När det gäller aktiviteter med koppling till hälsa nämnde de äldre den sociala samvaron som de ansåg bidrar till ökad hälsa.

Besima: *”Jag tror att jag kopplar det till de här gemensamma aktiviteterna, att umgås tillsammans. Det ger ju glädje och man känner sig yngre.”*

Angående kunskaper som de äldre har fått i och med projektet är de många som nämner nyheterna som prästen läser som källan till information om hälsa och sjukdomar. Andra deltagare berättar att de har haft föreläsningar där utomstående personer har kommit och berättat om hälsa.

Lahdo: *”Det har kommit då och då främmande människor som informerat oss, om vad hälsa betyder, vad man ska göra och inte göra. Även medicinska personer, som har informerat om mediciner, vad som är bra för hälsan.”*

Lahdo uppger även att synen på hälsa har ändrats genom de praktiska råd som förmedlats. Betydelsen av dessa råd har även andra deltagare nämnt:

Afrem: *”Jag har hört ibland att (projektledarens namn) har berättat oss, när det gäller hälsa, hon säger att gå sådana här promenader är bra. Ibland gör vi vissa rörelse här tillsammans. Även små arbeten, när man sysselsätter sig med visst arbete påstod hon att det är också bra. Även maten, hon säger att man inte ska äta för mycket. Och sedan har hon informerat oss, speciellt gamla, att man inte ska ha mycket rörigt hemma annars kan man snubbla och skada sig. Och sedan har hon också informerat oss att om alla inte kan stå, till exempel när man ska duschar, så finns resurser. Man kan ha handtag att hålla sig i så man inte ramlar och bryter armen eller foten. Sådana här skador kan kosta samhället miljoner.”*

Respondenten ger här en fyllig bild av de kunskaper som förmedlats under projektets gång. Precis som flera andra tar han upp olika praktiska råd som förmedlats, som de äldre kan ha nytta av såsom handtag i badrummet osv. Han nämner också en annan källa till information kring hälsa som tycks vara projektledaren.

En av deltagarna berättade dessutom att de äldre har fått hembesök där de har fått mer praktisk hjälp.

Lahdo: *"Nej, till mig personligen har de inte kommit än. Men de har varit hos många. Jag har hört. (...) Men vi informerar varandra också, vad som har hjälpt."*

En av respondenterna upplever sig inte ha fått nya kunskaper under projektets gång utan säger att det är läkarna som hjälper till med hälsofrågor och rekommendationer.

De äldre assyrierna/syrianerna har nämnt olika källor till information om hälsa: föreläsare, projektledaren och prästen. Olika aktiviteter med koppling till hälsa har nämnts såsom nyhetsläsningen, föreläsningar från utomstående personer, hembesök där praktiska råd ges samt den sociala samvaron i stort. Vad de äldre har fått för kunskaper om hälsa genom projektet inkluderar bland annat information om vad som är bra för hälsan utifrån medicinsk synvinkel, matens och rörelsens betydelse, samt att ett stökigt hem kan innebära risker för äldre.

7.3.3 Sammanfattning och resultat

De äldre assyrierna/syrianerna har betonat olika aspekter av hälsobegreppet med tonvikt på den sociala delen som i flera fall kopplades till psykiskt välmående. Uppfattningarna bör ses i sitt kontextuella sammanhang. Hade frågan ställts av en läkare på ett sjukhus är det troligt att svaren skulle ha sett annorlunda ut.

Att de fysiska aspekterna inte får så stort utrymme kan enligt Tornstam (2005) bero på att åldrandet i många fall orsakar förändrade anspråk på fysiska hälsan. Individen sänker enligt Tornstam kraven på vad friskhet innebär, och på grund av det upplever sitt subjektiva hälsotillstånd som relativt gott, fysiska krämpor till trots. Ingen av deltagarna har beskrivit sin hälsa som dålig.

De flesta deltagarnas fokus låg på sociala aspekter av hälsan. Deltagarna upplever bland annat att hälsa är att ha bra relationer och att vara på god fot med sin omgivning. Att ha bra sociala relationerna tycks de äldre assyrierna/syrianerna lägga stort värde i. Problem i relationerna inom familjen eller med andra i omgivningen anses kunna leda till att minskat välmående. Det kan sägas finnas en medvetenhet i gruppen kring sociala faktorerens betydelse för hälsan. Detta har sin bekräftelse i Songurs (1999) övertygelse att äldre Mellanösternpensionärers sociala villkor är en betydelsefull faktor för deras hälsa, i synnerhet familjerelationerna.

När deltagarna bads nämna aktiviteter som var kopplade till hälsa så har de flesta sagt träffarna i största allmänhet. Detta ger som ytterligare bekräftelse på att den sociala samvaron och möjligheten att umgås är en av de viktigaste faktorerna som de äldre anser ha en positiv koppling till hälsa.

Nya kunskaper om hur man som äldre kan ta hand om sin hälsa uppger deltagarna sig ha fått genom nyhetsuppläsning och föreläsningar. De har också nämnt de praktiska råd och hjälp som de har fått, bland annat av projektledaren. Vi kan i de äldres beskrivningar av råden se att flera av dem har gett utförliga svar på olika typer av kunskaper som de har förvärvat under projektets gång. Detta bör tyda på att denna information var betydelsefull för de äldre. Utifrån deltagarnas berättelser kan vi se att de har fått praktiska råd som till mycket utgår från hur fysisk ohälsa förebyggs, exempelvis vad de äldre kan göra för att inte ramla, vad äldre bör äta, betydelsen av att röra sig, att använda broddar under skorna på vintern osv. Projektets fokus

har, som vi ser det, utifrån valet av aktiviteter legat på att sprida kunskap om den fysiska aspekten av hälsa.

Vi finner här att trots att de äldre assyrierna/syrianerna upplever sig ha förvärvat kunskaper om hälsa så har de inte införlivat dessa i stor utsträckning i sin definition och syn på vad hälsa är. Vi utgår från de äldre assyriernas/syrianernas syn på hälsa idag och ser på likheter med de kunskaper som de äldre har angett förmedlats i projektet. De äldres konstruktion av hälsa tycks inte vara påverkad av de kunskaper som getts. Deras konstruktion av hälsa utgår till stor del från den sociala aspekten, och när det gäller projektets aktiviteter har fokus legat på fysiska faktorer.

Vi vill poängtera att de äldres motiv att delta inte var att få kunskaper om hälsofrämjande liv i en fysisk mening. Några direkta motiv kring hälsa nämndes inte. Däremot hade de motiv att hålla sig sysselsatta, ingå i gemenskap och delta i kyrklig verksamhet, vilka kan förknippas med den sociala delen av hälsa. Betydelsen av sociala nätverk för hälsan förklaras av Lennartsson (1999, refererad i Parker, 2002) som visar att hälsa är resultatet av det sociala nätverket och inte tvärtom. Altvalls studie (2000), som redovisades i uppsatsens kapitel om tidigare forskning, ger ytterligare argument för denna koppling då hon skriver att ensamhet och brist på sociala sammanhang sannolikt är till ondo för de äldres både psykiska och fysiska hälsa.

Sachs (1996) syn på konstruktionen av hälsa är att den skapas och omskapas i samspel med andra människor. Konstruktionen av hälsa bör även ses som historisk och kulturell specifik. Deltagarnas hälsobegrepp bör således ses som specifika för aktörerna i den kontext och tidpunkt då de tillfrågades. Att den sociala aspekten betonades i intervjuerna kan ses med bakgrund att assyriernas/syrianernas sociala organisation i hemländerna karaktäriserades av stark sammanhållning i stora släktgrupper och grannskapsenheter (Ponzio, 1996). Konstruktionen av ett socialt präglat hälsobegrepp bör även ses i en kontext där de äldres traditionella sätt att leva möter det svenska samhället i form av projektet. Den starka sociala sammanhållningen som assyrierna/syrianerna har med sig kan delvis förklara varför de äldre assyriernas/syrianernas hälsokonstruktion inte till så stor utsträckning är influerad av den fysiska aspekten av hälsa.

De flesta av de äldre assyrierna/syrianerna verkar ha uppskattat kunskaperna som de har fått angående hälsa, och att de äldre assyrierna/syrianerna inte har införlivat dessa i sin konstruktion av hälsobegreppet ska inte tolkas som att det inte var meningsfullt för dem.

7.4 Konsekvenser för det sociala nätverket

En fullständig kartläggning av en individs sociala nätverk är, enligt Skårner (2001), en mycket omfattande uppgift och som forskare bör begränsningar ske. För vår studies del var det de äldre assyriernas/syrianernas sociala nätverk i relation till projektet och dess aktiviteter som stod i fokus, och om nätverket hade genomgått några förändringar i och med projektet. Vi tänker oss då två huvudsakliga sektorer: andra assyrier/syrianer som ingår i projektet och de svensktalande pensionärer som de har haft gemensamma aktiviteter med.

Skårner (2001) belyser den sociala interaktionen mellan aktörer och lyfter fram begreppet ”social värld”. En social värld består av människor som binds samman av några slags gemensamma intressen eller aktiviteter och innebär alltid någon form av avskildhet från omgivningen. En social värld kan enligt Skårner till exempel vara en etnisk minoritet. I den

sociala världen utvecklas en egen kultur med egna kommunikationskanaler, symboler och normer. Världarna är inte statiska utan omformas ständigt i mänskliga relationer. Vi anser att gruppen äldre assyrierna/syrianerna som deltar i projektet kan ses som en social värld.

7.4.1 Kontakter med andra assyrier/syrianer

Flera av de äldre assyrierna/syrianerna beskriver att de har känt många av de andra deltagarna tidigare men att de tack vare träffarna har fördjupat kontakten vilket de upplever som positivt.

Besima: *"Det här ledde ju också att vi umgås även utanför kyrkan. (...) Det har lett att man umgås mer med varandra. (...) Det är klart att (tidigare, författarnas anmärkning) var träffarna med de andra begränsade. Det var de som bodde runt omkring. Men nu gör de här träffarna att jag kan träffa dem alla så ofta som vi gör. Det är väldigt roligt. (...) Det är klart att utanför projektet träffar man grannarna. De flesta bor ju i området. Ibland träffades man i affären. Men de här träffarna är annorlunda. Man sitter och pratar och umgås med varandra. Det är det som är skillnad. Nu träffar man de på ett nytt sätt. Förr träffar man kanske dem aldrig, vissa av dem."*

Besima beskriver att hon tidigare har träffat andra projektdeltagare som grannar eller bara stött ihop i affären men att projektets träffar har bidragit till ny kvalitet i relationerna. Nu kan de träffas oftare och har möjlighet att sitta och prata. Även Shabo betonar att tidigare relationer med andra assyrier/syrianer får en annan kvalitet på grund av deltagandet i projektet:

Shabo: *"Jag kände ju alla som kommer och deltar. Det blir så när man är med i samma församling och samma förening. Men det som projektet har lett till är att, kontakten, tidigare har det kanske varit ytliga kontakter men genom de här aktiviteterna har vi fått lite närmare kontakt med andra medlemmar."*

När Shabo beskriver sin umgängeskrets är det relationer med hans landsmän som han lyfter fram. Även Lahdo beskriver sin umgängeskrets som de landsmän som kommer till kyrkan och föreningen:

Lahdo: *"Mitt umgänge är ju alla som kommer till kyrkan eller andra lokalen. Vi träffas ju, och där delar vi med varandra vad som händer i världen, men inte minst om det som vi har upplevt i vår barndom och i hemlandet. Det brukar vi också dela med varandra och berätta för varandra, och det är ju, det är mitt umgänge. Alla som kommer hit."*

Shumi beskriver träffarna som en positiv möjlighet att umgås med andra assyrier/syrianer men:

"Att gå hem till varandra och göra hembesök hos andra, ärligt sagt det gör vi inte, utan när vi träffas, på gatan, här, då kan vi fråga (hur den andra mår, författarnas anmärkning) men de respekterar mig så känner jag."

En av deltagarna har beskrivit att han har bra relationer med de flesta deltagare och att han trots en del meningsskiljaktigheter med vissa finner glädje över att få delta på träffarna.

Sammanfattningsvis kan sägas att projektet bidragit till att fördjupa redan existerande kontakter med andra assyrier/syrianer. Några deltagare uppger att de nu har möjlighet att umgås med några andra äldre som de annars tidigare kände till men inte brukade träffa.

7.4.2 Kontakter med svensktalande pensionärer

Projektets syfte var bland annat att öka de äldre assyriernas/syrianerna kontaktytor med stadsdelsförvaltningens Träffpunkt för pensionärer. Deltagarna tillfrågades därför om kontakter med svensktalande pensionärer inom projektets ramar, där vi avsåg att det till stor del gällde dessa träffar med pensionärer som besökte Träffpunkten. Deras gemensamma aktiviteter ägde rum både på Träffpunkten och i Syrisk-Ortodoxa kyrkan.

Angående de gemensamma träffarna med pensionärer som besöker Träffpunkten har Shabo berättat:

”Jag vet inte riktigt, om vi har varit där. Jag tror inte, jag själv har inte varit där. Men som sagt vi har ju varit och besökt andra församlingar, andra föreningar som jag inte kommer ihåg namnet på. (...) Nu kommer det fram, de (svensktalande pensionärerna, författarnas anmärkning) var här. Och det uppskattades verkligen, från båda håll, och de svenska pensionärerna försökte verkligen locka oss till att prata svenska. Så att de som kunde prata lite grann fick möjlighet till att prata och använda sin svenska. Och jag var en av dem som pratade med några personer, med några svenska pensionärer. Så de tyckte att de var positivt med den här verksamheten, och sen besökte vi dem. De har varit här, mer än ett par gånger. (...) Vi har ätit tillsammans, oftast soppa. Kaffe ibland. Och de var också med på bönestunderna. (...) Två representanter talade, och deras tal översattes av (projektledares namn) och prästen. Sen var det folk från oss också som pratade och det översattes också. Dessutom sjöng vi psalmer tillsammans. Var och en på sitt språk.”

I likhet med vad Shabo först uppvisade tycktes det finnas viss förvirring bland några av de äldre assyrierna/syrianerna angående vad Träffpunkten är. Många kopplade inte frågan till stadsdelsförvaltningens Träffpunkt utan började prata om andra studiebesök hos andra församlingar och kyrkor, till exempel Shumi:

”(Träffpunkten, författarnas anmärkning) känner jag inte till, där har jag inte varit. Vi har varit på ett besök på ett ställe men vi åkte buss. Vi har varit på kyrkan som ligger nedanför oss på besök.”

Afrem har berättat om kontakterna med svensktalande pensionärer och nämner om utflykter till andra verksamheter:

”Att umgås, det gör vi inte (med svenska pensionärer, författarnas anmärkning). Däremot gjorde vi till exempel en utflykt en gång, då träffade vi några, växlade några ord, sedan kom de hit, jag känner igen henne, jag kom fram och pratade, växlade några ord igen. Mera relationer, att umgås utanför den verksamheten det har jag inte. (...) Jag kan nämna två ställen där vi gjorde utflykter. En var när vi gjorde ett besök till en kyrka här i närheten, det andra besöket var till en annan träffpunkt. Där var pensionärer. De hade sådana här vävstolar och annat. Och när jag kom dit och satte mig vävde. Och när jag vävde så de blev ju imponerade, de sa ”hur kunde du, kan du stanna och visa oss” Och sedan efter åt vi, de bjöd oss på mat, jag plockade min disk till diskbänken. Ledaren var väldigt glad för det. Jag personligen har respekt, väldigt mycket respekt för svenskarna.”

En respondent som även hjälper till praktiskt med verksamheten ger uttryck för att besöken från de svensktalande äldre skapar mer jobb för vissa aktiva men att det ändå är roligt. Vidare berättar deltagaren om vad de assyriska/syrianska pensionärerna har gjort vid besök på Träffpunkten:

”De (svensktalande pensionärer; författarnas anmärkning) hade gitarrer. De spelade lite grann (...) vi fick kaffe, smörgåsar, popcorn (...) Jag satt och talade med dem, och de var glada och nöjda, och sa herregud vad duktig du är. Du kan tala, och berätta å så.”

Många av de äldre assyrierna/syrianerna associerar aktiviteter med svensktalande med deras besök i kyrkor.

Danho: *”När vi gjorde studiebesök i kyrkan träffade vi några svenska pensionärer. Den enda kontakten vi har är när jag träffar på dem så vi hejar på varandra men inget mer.”*

En del av de äldre assyrierna/syrianerna beskrev fylligt vad som hade hänt när de hade träffats med svensktalande äldre. Dock hade påtagligt många svårt att särskilja Träffpunkten från andra verksamheter/föreningar med svensktalande. Det framgår av berättelserna att de inte skaffat sig några djupare kontakter med de svensktalande som de har kommit i kontakt med under projektets gång.

7.4.3 Inställning till nya kontakter

Alla de äldre assyrierna/syrianerna har uppgett sig vara positiva till kontakterna med svensktalande pensionärer och besökare.

Hazme: *”Det är jag intresserad av, även integrera mig med andra svenskar, man utvecklar sig, även lär man sig språket, inte bara komma hit och träffa mina landsmän. Mina tankar är fortfarande att kunna samarbeta inom stadsdelen och kunna vara delaktig även i andra saker och ting som händer här i området.”*

En av deltagarna har upplevt att de gemensamma träffarna har varit givande och båda parter var benägna att anpassa sig till varandra.

Lahdo: *”Vi har träffat dem (svensktalande pensionärer, författarnas anmärkning). De har kommit till oss, och vi har gått till dem. När de kommer till oss så vi försöker anpassa oss till deras traditioner lite, och jag tror de kanske också gör det när de ser oss. De här träffarna tycker jag är bra. (...) Vi försöker också respektera dem när de är här, visa respekt.”*

En av deltagarna uttryckte rent av att hon skulle vilja mer kontakt med svensktalande för att utveckla sin svenska, och att hon skulle tilltalas mer av projektet om fler svenskar var involverade.

Nahrin: *”Jag föredrar att prata med svensktalande (...) Jag tycker om svenskar. (...) folk som talar mitt språk kan jag umgås med ändå.”*

De äldre assyrierna/syrianerna ansåg dock att det fanns en del hinder i kontakterna med svensktalande. Alla utom en uppgav att språksvårigheter var det största hindret.

Lahdo: *”De här träffarna, språket ser jag som ett hinder. Men ändå försöker vi ju prata med hjälp av kroppsspråk och händerna, och lyssna så gott vi kan.”*

Hazme har till skillnad från alla andra, som har pratat om språket som hinder till umgänge med svensktalande pensionärer, upplevt att hennes hinder är tiden:

”Jag vill verkligen ha de här kontakterna för att de kan vara utvecklande, stimulerande men tyvärr, som jag sa, tiden räcker inte till.”

Iskander berättar att han upplevde att de svensktalande pensionärerna inte berättade något för honom men pratar även om andra kommunikationssvårigheter, förutom språket. Han upplever det svårt att knyta kontakter med svenskar, och ger som en ytterligare förklaring att han är lite yngre.

Allt som allt var samtliga äldre assyrierna/syrianerna positiva till kontakter med svensktalande pensionärer men upplever, alla utom en, att språket var det största hindret.

7.4.4 Sammanfattning och resultat

Flertalet av de äldre assyrierna/syrianerna uppger att de kände varandra innan projektets start eftersom de var medlemmar i kyrkan och föreningen och bor i samma stadsdel. Flera deltagare uttrycker att projektet har lett till en ökad möjlighet att träffas. De beskriver att projektet har lett till att kontakterna har blivit djupare och att de har möjlighet att prata mer med varandra. En av deltagarna har dock uttryckt att behovet av kontakter med sina landsmän tillgodoses på annat sätt än genom deltagande i projektet.

Skårner (2001) förklarar att sociala världar består av människor som binds samman genom gemensamma intressen eller aktiviteter. Enligt Skårner kan människor delta i olika sociala världar samtidigt. De äldre assyrierna/syrianerna som är deltagare i projektet kan ses som en social värld eftersom de tillhör samma ålderskategori, etnicitet och tro, samt har en vilja av och uppskattar att mötas och umgås med andra äldre assyrier/syrianer. De äldre assyriernas/syrianernas kontaktnät har enligt beskrivningarna ändrats, kontakter har fördjupats genom att de äldre har möjlighet att umgås på annat sätt. Detta bekräftas av Skårner (2001) som skriver att de sociala världarna inte är statiska utan omformas ständigt i mänskliga relationer.

När det gäller relationer med svensktalande pensionärer inom projektet gav en del av de äldre assyrierna/syrianerna detaljerade beskrivningar av aktiviteterna men inte med hänsyn till tids- och rumsaspekter. Förvirring gällande formuleringen ”svenska pensionärer som besöker Träffpunkten” kan förklaras genom kategoriernas roll i den process som skapar människors verklighet. Människan skapar sin bild av världen genom att ordna sina iakttagelser i för den personen begripliga kategorier (Ronström, 1996). Under intervjuerna krävdes ytterligare förklaringar av vad som efterfrågades med ”svenska pensionärer som besöker Träffpunkten”, vilket fick oss att tro att våra kategoriseringar inte stämde med de äldre assyriernas/syrianernas. Begreppet var därmed inte en igenkännande kategori för de äldre. De äldre assyrierna/syrianerna definierades inte sina kontakter med svensktalande pensionärer, som projektbeskrivningen: integration mellan två specifika verksamheter - ”Träffpunkt” och projektet; utan mer utifrån den sociala interaktionen mellan ”svenskar” och dem själva. De äldre verkade bygga sina kategoriseringar kring språk, inte kring vilken verksamhet personen tillhörde.

Så som de äldre assyrierna/syrianerna har beskrivit aktiviteterna med svensktalande har vi kommit fram till två huvuddrag som kan ligga till grund för deras definition av verkligheten och som påverkar deras handlingar i förhållande till svensktalande pensionärer. De äldre är positiva till kontakterna och upplever att det är ömsesidigt med de svenska pensionärerna. Det andra huvuddraget är att det främsta hindret för kontakten är språksvårigheter. Med utgångspunkt i att de äldre definierar kontakterna med svensktalande som positiva men

begränsade av kommunikationssvårigheter bör beskrivningen av de gemensamma aktiviteterna betraktas. Charon (2007) menar att människor definierar världen och de situationer som de befinner sig i, och sedan agerar utifrån sin definition. Även om det finns en objektiv verklighet så är det människors definition av verkligheten som är den viktigaste grunden för deras handlingar. Charon menar alltså att vår verklighet utgår från våra definitioner av situationer, och att våra handlingar är resultatet av våra definitioner. Detta gäller även känslor. Om någon till exempel definierar ett fenomen, såsom en organisation eller en relation, som negativ/positiv så kommer personen således att agera gentemot organisationen eller i relationen med utgångspunkten att den är negativ/positiv.

De äldre assyriernas/syrianernas beskrivningar av aktiviteterna med svensktalande tycks logisk utifrån de två grundförutsättningarna, det vill säga att de saknar den grundläggande kommunikationskanalen som språk men ändå är positiva inför varandra. Beskrivningarna handlar om enkla aktiviteter som gemensamma måltider, fikastunder, organiserade utflykter och hantverksverksamhet. Aktiviteterna är av den sort som kan anordnas när människor är positiva till varandra men inte kan prata med varandra på ett djupare plan. Kontakten präglas av ambivalens mellan att vilja umgås med svenskar och inte kunna interagera på ett djupare plan.

När de äldre har tillbets beskriva sin umgängeskrets fritt så har ingen nämnt kontakter med svensktalande pensionärer som de har fått genom projektet, utan dessa kontakter framkommer först när de tillfrågades direkt om det. Deltagarna har alltså inte själva definierat de äldre svensktalande som de har träffat genom projektet som en del av deras sociala nätverk.

7.5 Vad projektet som helhet har gett de äldre assyrierna/syrianerna

För att ta reda på vad deltagandet har gett de äldre assyrierna/syrianerna i en vidare aspekt, utöver påverkan på deras sociala nätverk och syn på hälsa, ställde vi dels en direkt fråga men kompletterade även med andra frågor med relevans för hur de har upplevt projektet som helhet.

Symbolisk interaktionism fokuserar på meningsskapande och förståelse för hur människan skapar sig själv. Människors beteende och tänkande är på ett komplext sätt invävda i strukturer och de sociala mönstren, normerna och värdena reproduceras via mänsklig handling (T. Johansson, 2004). Människan är enligt Charon, (2007) en aktiv varelse, vars handlingar har syfte att skapa mening, tolka handlingar och på detta sätt komma fram till en definition av sin verklighet. Sättet människan definierar verkligheten utgår ifrån vad individen uppfattar som mening och verklig fakta. Detta får viktiga konsekvenser för att tolka hur människor agerar (Charon, 2007). Vi ser de äldre assyrierna/syrianerna som aktiva aktörer vars agerande i projektet grundas i deras konstruktion av projektet. Vilken mening deltagarna tillskriver projektet och vilka handlingar detta resulterar i kommer att skildras genom att titta på hur deltagarna beskriver projektet, vad de äldre upplever att projektet har gett dem samt deras inställning till eget bidrag.

7.5.1 Deltagandefrekvens

Besima: *”Jag tror inte att jag har missat en enda gång. Jag har varit med alla dagar.”*

Ovanstående citat är karaktäristiskt för deltagarna. De allra flesta uppgav att de har deltagit i projektet så ofta de har haft möjlighet. Förhinder kunde vara utlandsresor eller sjukdom. Det

var endast en av de äldre assyrierna/syrianerna som uppgav av denne inte brukar delta på träffarna.

7.5.2 Projektets aktiviteter

Alla deltagare har nämnt projektets betydelse för att kunna träffas och umgås med varandra. De aktiviteter som genomgående har nämnts av de flesta deltagare som betydelsefulla är nyhetsläsningen och matstunderna:

Lahdo: *"Vi driver vår tid genom att de läser nyheter för oss. Sen vi som hör, kanske en och annan hör någon nyhet så berättar vi för varandra och på så sätt kompletterar vi och hör världens nyheter."*

Besima: *"Det som lockar mig mest, som var mest intressant för mig, är när vi äter tillsammans. Det är klart att bönestunderna också är glädje. Men maten också när man sitter och äter tillsammans."*

Det som Besima också ger uttryck för och som delas med många av de andra är betydelsen av bönestunder. Afrem och Shabo har båda nämnt trädgårdsaktiviteter och utflykter till andra församlingar. Även Danho pratar om utflykter.

Shabo har visat intresse till föreläsningarna från läkare och poängterar även möjligheten för de äldre att förbättra sin svenska:

"Jag ser positivt på projektet, det ger oss möjlighet att kunna träffas. Ibland kommer det, läkare och föreläser för oss. (...) när frågan har väckts av någon.. så har man bjudit in nån läkare som har kommit och informerat de äldre.(...) de som inte alls kan det svenska språket har möjlighet att lära sig lite grann. Ibland har man lotteri. Två timmar fulla av intressanta saker. Det här att man får träffa varandra, ser hur man mår, och andra nyttiga saker."

Flera av deltagarna nämner även den praktiska hjälp som erbjudits dem genom projektet:

Afrem: *"När jag till exempel hade problem med tänderna så (projektledarens namn) ringde och fixade tid hos tandläkare så jag fick hjälp."*

Även Danho berättar att projektledaren ordnade med utrustning till badrummet och hjälpte honom läsa bipackssedeln till mediciner.

Så gott som alla äldre assyrier/syrianer nämner möjligheten till socialt umgänge, matstunder och nyhetsuppläsning som de viktigaste aktiviteterna i projektet. Andra aktiviteter som beskrevs var: trädgårdsaktiviteter, utflykter, konversationer i svenska och praktisk hjälp. I många fall var projektledarens namn förknippat till aktiviteterna.

7.5.3 Projektets betydelse

De flesta deltagarna har uppgett en positiv inställning till projektet.

Besima: *"Det har verkligen gett oss mycket. Det ger oss glädje att träffas, umgås. Det betyder mycket för oss.(...) Men de här träffarna självklart ger mycket mer, man pratar en stund, gör saker och ting.(...) Det ger verkligen både glädje och livskvalitet. För när vi kommer hit är det ett sätt liksom att driva tiden. Det andra är om vi har varit hemma, vad skulle vi göra hemma ensamma, därför ankomsten hit ger ju verkligen glädje för oss alla."*

Shabo jämför projektets aktiviteter med möjligheterna till sysselsättning de har på Assyriskå föreningen och finner en fördel i projektet:

”Och alla tycker det är bra med projektet. Om det här inte fanns, vad kunde man göra när man inte kan språket. Jo, man kanske går ut, går till föreningen. De som kan spela kort spelar kanske kort, och andra som inte är intresserade eller inte kan, blir sittande där. (...) Men genom det här, vi får möjlighet till sociala aktiviteter men också att prästen till exempel går igenom dagstidningen och informerar om nyheterna. (...) Jag tycker verkligen att projektet är bra. Och jag tycker verkligen att det ska utökas. Jämför gemenskapen här, aktiviteterna här med de aktiviteterna som finns i föreningen, man kanske kan fördriva tiden genom att träffas där också men där är det inte, man kanske sitter där en viss tid, men till sist blir det jobbigt. Det blir för monotont”

Fortsättningsvis pratar han om vad projektet har gett honom och vad han önskar sig för fortsättning:

”Det man kan förvänta sig. Gemenskap, umgänge, ta del av information, matstunder tillsammans. Vad kan det ge mer? Jag känner mig tillfreds.”

Afrem i sin tur jämför projektet med en annan verksamhet han har deltagit i:

”Däremot har vi en annan förening, där svenskarna kommer. (...) Där har jag varit några gånger. Maten gillade jag inte. Och sedan kunde vi inte kommunicera, där fanns inte tvåspråkliga som kunde översätta till oss. Så där var jag några gånger. Men när de började här såg jag ju här var mitt språk, jag kunde höra allt och började jag komma hit. (...) De här träffarna betyder mycket för mig, speciellt (projektledarens namn).”

Besima i sin tur jämför projektet med när det i kyrkan bara var bönestunder:

”Det är klart att det även innan fanns sådana gudstjänster och bönestunder, men vi hade inte riktiga träffar. (...) Skillnaden före och efter projektet började: vi kom, hade våra bönestunder och sen vi gick hem. Nu brukar vi vara minst två timmar. Man hör nyheter, man pratar med varandra, man umgås. Det är klart att det här är glädje.”

För Danho är att delta i projektet ett sätt att fördriva tiden:

”Det här gör att tiden går, hur annars skulle vi klara det att sitta hemma ensamma.”

Även Iskander poängterar att träffarna är ett sätt för de äldre att få tiden att gå och sysselsätta sig med något positivt:

”Den här (verksamheten, författarnas anmärkning) har gjort att vi är glada när vi träffar varandra, vi har roligt. (...) Sådana träffar gör att vi samlas och umgås och att tiden ska gå. (...) Självklart det har påverkat väldigt mycket. De här träffarna har betytt mycket för oss. (...) De här träffarna är verkligen roliga och givande.”

Lahdo menar att det finns flera olika aspekter på projektets betydelse för de äldre:

”För det första att komma hit är ju ett sätt att bedriva vår tid, för det andra vi berikar varandras idéer, och för det tredje det ger ju socialt umgänge (...) Jag tror jag har förändrat. Jag mår bra, inte bara jag även de andra känner likadant. Tänk om vi bara hade suttit hemma och tittat på tv, man blir ju tokig.”

För Shumi är också det sociala umgänget viktigt:

”Det är klart man kommer ju inte för att äta här, vi har ju mat även hemma. Men när vi kommer hit, så fort vi ser att någon saknas säger vi var är hon, är hon sjuk. Vi frågar efter varandra, vi har blivit en del av varandra.”

Två av de äldre uttrycker sig inte fullt lika positivt till projektet:

” För min del, det har inte gett mig mer än att det blev mer jobb, det har blivit en slags belastning.”

”Jag vet inte. Jag tycker inte om det, och sen har jag massa annat att göra hemma. Jag är inte förtjust.”

Dessa två deltagare har inte heller sett någon större skillnad i deras livssituation efter att projektet har startat. Övriga deltagare berättar om sin attityd till projektet och även att det har påverkat deras liv i positiv mening. De upplever sig nöjda och glada över projektet, och att detta har bidragit till att de mår bättre.

Iskander: *”Det är verkligen påverkats, speciellt de här två dagarna. Vi väntar ju på de här dagarna för att komma hit. Även om det är fint väder till exempel kanske är jag i trädgården där jag brukar sysselsätta mig. Så fort tiden framme så springer jag hit och när man kommer hit har man gemenskapen, berättar saker och ting för varandra. Det är stimulerande och givande.”*

De flesta äldre assyrier/syrier betraktar således sitt projektdeltagande som en positiv påverkan på deras liv. I de fall där deltagarna är mindre positiva tycks det i det ena fallet bero på att deltagandet har tagit på sig en roll som förutsätter mer ansträngning än deltagaren först hade tänkt. Deltagaren fortsätter dock att delta aktivt. Den andra äldre var inte förtjust i sån typ av verksamhet och avstod därför ofta från att delta. Övriga deltagare beskriver att deltagandet har gett dem mycket och argumenterar för fördelarna med projektet jämfört med andra tänkbara möjligheter för de äldre såsom en verksamhet för svensktalande, Assyriska föreningen, bara komma på bönestunder eller att sitta hemma ensamma.

7.5.4 Eget bidrag till projektet

Deltagarna tillfrågades om deras möjligheter att bidra och påverka projektet. Flertalet av de äldre assyrierna/syrianerna svarade att de inte kände att det var deras sak att ha kommentarer kring hur projektet bedrevs:

Besima: *”Vi försöker att inte lägga oss i vad de gör. När de planerar en sak, då är vi tacksamma och tar emot. Varför vi inte vill påverka? Vi vill inte lägga oss i det som dem gör. Vi är glada för det som de gör och tacksamma.”*

Shumi: *”Nej, jag ska prata om mitt eget hem, inte någon annans.”*

Alla deltagarna uttryckte dock att de gärna ställer upp om deras hjälp på något sätt behövs. Två av deltagarna beskrev att de hade mer aktiva roller som medhjälpare.

En av dem säger: "(prästen frågade, författarnas anmärkning) *om vi kunde hjälpa till frivilligt. Det ställde jag upp på. Sen projektets början har jag hjälpt och försökt, och gjort så gott jag kan. (...) När det gäller utformningen av projektet har jag ändrat vissa saker på den praktiska sidan. Jag sa det här, det ni gör det är ju fel, så till slut jag ändrade. Jag fick dem på min sida, och det underlättar ju jobbet på det här sättet också.*"

Den andra respondenten: "*Det är jag bidrar med är, för att jag är pensionär, jag har tid. (...) Så är jag är medhjälpare (...) När vi sitter här brukar jag serva de gamla, ge vatten, mat. (...) Min uppgift, de här träffarna ska vara så trivsamma som möjligt och min roll är ju också hjälpa så gott jag kan. (...) Jag brukar ibland komma med vissa förslag.*"

Sammanfattningsvis kan sägas att de flesta äldre assyrierna/syrianerna inte själva bidrog så aktivt till utformningen och innehållet i projektet. Anledningen verkar vara att de är nöjda med projektet som det är och dessutom verkar de inte anse att det är deras ansvarsområde. Däremot säger deltagarna sig vara beredda att ställa upp och hjälpa till om det skulle behövas.

7.5.5 Sammanfattning och resultat

Deltagandefrekvensen var hög för de äldre, och kan tyda på att träffarna är en attraherande verksamhet för dem. Utifrån interaktionismens syn på aktörer som aktiva och konstruktiva som agerar utifrån sin egen rationalitet, i den mån organisationens ramar tillåter (Carlsson, 2005) bör i vilken utsträckning deltagarna har närvarat i projektet beaktas som en viktig aspekt som speglar om deltagarna har funnit mening i interaktionen med organisationen. Carlsson (2005) skriver att aktörerna alltid väger sitt behov mot vad de tror sig kunna få ut av det som organisationen erbjuder och därefter gör ett rationellt val för sitt agerande gentemot organisationen. Deltagandefrekvensen kan således tolkas som att deltagarna utifrån sin rationalitet har hittat mening med att vara aktör inom den formella organisationens ramar.

Den främsta anledningen för sitt fortsatta deltagande beskriver de flesta äldre som möjligheten att umgås och träffas med sina landsmän på ett organiserat och regelbundet sätt. Den möjligheten har de äldre i andra situationer också, men det som är speciellt, när de träffas inom projektets ramar, verkar vara betydelsen av den sociala interaktionen och gemenskapen. Även enkla aktiviteter som nyhetsläsningen eller matstunder får stor mening eftersom det sker i samspel med andra människor som tillhör deras sociala värld. Detta överensstämmer med Svensson (2006) som poängterar betydelsen av den sociala samvaron på gemensamma träffpunkter för de äldre. Svensson skriver vidare om vinsterna för de äldre att ingå i gemenskap och social samvaro. Dessa vinster är bland annat att ha roligt och umgås med goda vänner, få tillgång till information och påverka, att känna tillhörighet i ett socialt och historiskt sammanhang, samt att ha någon att prata med om svåra saker.

Projektet kan ses som ett socialt sammanhang som ger möjligheten till individen att skaffa flera och djupare mänskliga relationer inom referensgruppen äldre assyrier/syrianer. Utifrån deltagarnas beskrivning verkar den möjligheten uppskattas. De aktiviteter som värderades mest var matstunder och nyhetsuppläsning. Andra aktiviteter som beskrevs var utflykter, trädgårdsaktiviteter, konversation i svenska och praktisk hjälp. De äldre förklarar även vad som skiljer projektets träffar från andra alternativ. Att delta i en verksamhet för svensktalande gjorde det svårt att kommunicera med andra och sågs därför inte lockande. Aktiviteterna i assyriska föreningen kändes monotona och gav inte den nyttiga informationen som

deltagandet i projektet innebär. Tillfredsställelsen av att delta på träffarna tycks även vara större än att bara stöta på och småprata med sina landsmän på torget eller affären då detta inte gav möjlighet att träffas organiserat hela gruppen. Projektets träffar gav enligt de äldre dem möjligheten att fördriva tiden genom att stanna längre i kyrkan, umgås och fördjupa kontakter. Att vara i kyrkan för bara bönestunder hade inte gett den chansen.

De flesta deltagare har uttryckt sig väldigt positivt när det gäller verksamheten, och det verkar att de är rädda om den. I de fall där deltagarna inte har uttryckts sig fullt så positiva tycks det i det ena fallet bero på att deltagaren tillskriver projektet mening utifrån sin roll som medhjälpare och att engagemanget har tagit mer tid i anspråk än deltagaren först har tänkt. Meningsskapandet kring deltagandet verkar i det fallet ha en annan utgångspunkt än hos majoriteten av de äldre. I deltagarens konstruktion ingår såväl en känsla av belastning som en positiv känsla av att göra en insats som troende. I det andra fallet tycks deltagaren definiera projektet på samma sätt som majoriteten av respondenter, det vill säga en möjlighet att umgås med sina landsmän. Deltagarens uppfattning om projektet kan sägas ha vägts mot dennes behov och har därefter lett till ett rationellt val att inte delta regelbundet.

Utöver de ovan beskrivna upplevelserna av vad projektet har gett deltagarna finns även emotionella uttryck. Att delta i projektet har beskrivits som glädje, givande, roligt och livskvalité hos de flesta äldre. Sammanfattningsvis kan vi se att flertalet av deltagarna är väldigt positiva och uppskattar möjligheten att vara tillsammans och uppleva gemenskapen med andra äldre assyrier/syrianer.

Flertalet av de äldre assyrierna/syrianerna har uttryckt att de inte kände att det var deras sak att ha kommentarer kring hur projektet bedrevs och att de tacksamt tar emot det som projektet erbjuder, däremot var de alltid beredda att ställa upp och hjälpa till när det behövs. Två av deltagarna hade från början aktiva roller som medhjälpare vilket gav dem möjlighet att komma med förslag kring projektet.

8. Slutdiskussion

Vår studie har varit av kvalitativ karaktär med intervjuer av äldre assyrier/syrianer som huvudmetod för materialinsamling. Våra frågeställningar hade sin grund i ett utvärderingsuppdrag formulerat av Stadskansliet i Göteborgs stad. Det har gjort att studien har deduktivt inslag eftersom vi har utgått från givna begrepp, som dock anpassades för att bli undersökningsbara i en vetenskaplig studie. Analysen har induktiv inriktning då de teoretiska perspektiven växte fram med utgångspunkt ur empirin. Resultatredovisningen strukturerades i fem avsnitt utifrån våra grundfrågeställningar. I varje avsnitt togs de aspekter som vi utifrån empirin ansåg som relevanta upp.

När det gäller deltagarnas bakgrund och levnadssituation stämmer våra resultat till viss del med tidigare forskning, beträffande de äldre assyriernas/syrianernas språkkunskaper, utbildning, omständigheter kring migrationen samt religionen. De flesta är mångspråkiga och behärskar flera språk från det geografiska område där de bodde i sina hemländer, men har bristande kunskaper i svenska. Drygt hälften av deltagarna uppger att de inte kan skriva eller läsa. De flesta äldre har berättat att anledningen till migrationen till Sverige var att de saknade rättigheter som religiös minoritet och var utsatta för förföljelse och förtryck. De allra flesta kom till Sverige på 1970- och 1980-talet, vilket innebär att de var 38 – 58 år gamla, och alla respondenterna uppger att de hade familj vid flytten. De intervjuade är alla medlemmar i

Syrisk-Ortodox kyrkan och har alla pratat om religionens eller kyrkans betydelsefulla roll i deras liv. Vi kan utifrån vårt material konstatera att de flesta deltagare bor isär från sina vuxna barn. Till skillnad från den tidigare forskning som vi har tagit del av kan vi utrona att den grupp som vi undersökte inte gav uttryck för generationskonflikter eller otillfredsställelse med relationerna till sina närmaste familjemedlemmar, som var deras barn och barnbarn. Vårt att lyfta fram anser vi även att många av de äldre assyrierna/syrianerna uppgav grannkontakter som delar av deras umgängeskrets, såväl med svensktalande som med landsmän.

Deltagarna uppgav att informationen om projektet spreds muntligen till dem främst genom prästen men även genom projektledaren eller andra assyrier/syrianer. Det muntliga tillvägagångssättet känns logiskt då mer än hälften uppgav att de inte var läs- och skrivkunniga. Att informationen spreds inom en kyrklig kontext anser vi är viktigt. I detta sken bör även deltagargruppens sammansättning förstås. Det är inte samtliga äldre assyrier/syrianer i den aktuella stadsdelen som deltar utan en grupp som troligen redan innan var aktiva inom församling/förening eller som ingick i det assyriska/syriska kontaktnätet. Detta har lett till att vi har ställt oss frågan hur andra intresserade äldre som tillhör andra etniska grupper har kunnat delta, då vi anser att det skulle kunna bidra till ett mer naturligt sätt att mötas och öka kontaktytorna med andra äldre i stadsdelen.

När det gäller hur projektet beskrevs för de äldre assyrierna/syrianerna saknas ibland minnesbilder och i andra fall har kortfattade beskrivningar getts vilket kan tyda på att inträdet till projektet inte var en signifikant händelse för dem. De äldres uppfattningar om hur projektet beskrevs kan sammanfattas genom att det skulle finnas möjlighet att träffas och umgås på sitt modersmål för äldre som inte har annat att sysselsätta sig med. Svårigheterna att få fram en tydlig bild av beskrivningarna vid projektets start kan bero på att det inom kyrkans ramar finns två projekt för de äldre assyrierna/syrianerna som kan vara svårt eller till och med irrelevant för de äldre att särskilja.

Vi har sett att kyrkan även var en viktig faktor för att förklara de äldres motiv till att delta i projektet. Förutom att fortsätta sitt kyrkliga engagemang var umgänge och socialt liv samt möjlighet att fördriva tiden de huvudsakliga motiven som kunde urskiljas. Vår förståelse är att kyrkan har en mycket central betydelse i de äldre assyriernas/syrianernas liv. Då assyrierna/syrianerna har en historia av att leva som etnisk och religiös minoritet i olika samhällen kan kyrkan betraktas vara en viktig markör och sammanhållande kraft för dem. Kyrkans roll är inte bara av religiös prägel utan har även stor social funktion. Att projektets träffar är förlagda i Syrisk-Ortodoxa kyrkans lokal kan betraktas som en naturlig mötesplats för gruppen men påverkar möjligen andra potentiella deltagares benägenhet att komma och delta.

Vi tänker oss att hur de äldre uppfattade att projektet beskrevs för dem vid projektets start gav förutsättningarna för de äldres beslut att delta eller inte, och kan således ytterligare bidra till att belysa vilka motiv de hade när de gick in i projektet. Vi anser att kopplingar kan ses mellan de beskrivningar av projektet som de äldre uppgav och de motiv som de hade. Att deltagarnas uppfattning om vad projektet skulle innehålla och deras motiv att delta skiljer sig från projektets officiella syften är viktigt att notera. Projektets uttalade intentioner, att öka integrationen mellan verksamheter och äldre och att ge ökade kunskaper om hälsofrämjande liv på äldre dagar, har ingen av de äldre vare sig nämnt att projektet beskrevs som eller som deras anledning att börja delta. Det behöver inte betyda att projektets syfte inte var nämnt men att deltagarna hade andra motiv som de grundade sitt beslut att delta på.

I vår studie har vi som teoretisk utgångspunkt att hälsobegreppet är historiskt och kulturellt specifikt och konstrueras i mellanmänskligt samspel. De äldres syn på hälsa bör förstås mot en kulturell bakgrund och i sitt kontextuella sammanhang. De äldre assyrierna/syrianerna lade i huvudsak fokus på den sociala aspekten av hälsa. I detta sammanhang vill vi återigen poängtera att vi är medvetna om att svaren skulle ha sett annorlunda ut om vi hade presenterat oss som läkare och varit klädda i vit rock. Projektet tycks ha gett de äldre assyrierna/syrianerna möjligheten att förvärva kunskaper om hur fysisk ohälsa förebyggs. Vissa av de äldre verkar ha anammat kunskaperna men att det inte har påverkat deras syn på vad hälsa är. De av projektets aktiviteter som de flesta äldre kopplar till hälsa är av social karaktär och ger möjligheter till gemenskap. Med grund i deltagarnas definition av hälsa, som till mycket inkluderar goda relationer i det sociala nätverket, kan projektets sociala aktiviteter anses bidra till förbättrad hälsa.

Deltagarnas syn på hälsa kan påverkas i samspelet med projektet, såväl som deras syn på hälsa kan bidra till att forma organisationens hälsobegrepp. Denna senare aspekt har vi dock inte studerat närmare. Däremot kan projektets insatser anpassas och utformas med hänsyn till de äldres uppfattningar.

De äldre assyriernas/syrianernas beskrivna sociala nätverk inkluderar familjemedlemmar, grannar, andra medlemmar i kyrkan/förening och andra landsmän. Vårt huvudintresse låg i den del av sociala nätverket som projektet har kunnat påverka, nämligen kontakter med andra projektdeltagare och även svensktalande pensionärer. Kontakterna med andra assyrier/syrianer som deltar i projektet uttryckte de äldre hade fördjupats, medan kontakterna med svensktalande pensionärer låg på ett mer ytligt plan. Fördjupade kontakter med andra projektdeltagare kan utifrån de äldre assyriernas/syrianernas syn på hälsa som betonar sociala aspekter, betraktas som en hälsofrämjande insats. Kontakterna med svensktalande pensionärer präglas hos många av de äldre assyrierna/syrianerna av ambivalens. De allra flesta äldre uttryckte sympatier för och en vilja att umgås med "svenskar" men att hinder fanns, främst i form av språksvårigheter. De äldre nämnde kontakterna med svensktalande pensionärer först när de tillfrågades, vilket kan ses som att dessa kontakter inte var det som främst lockar dem till projektet. När det gäller de äldres attityd gentemot svenskar vill vi dock speciellt lyfta fram den tacksamhet gentemot Sverige och svenskarna som de äldre uttryckte under intervjuerna. De äldre assyrierna/syrianerna har flyttat från ett land där de har upplevt förtryck och förföljelse till ett land där de anser sig ha fått mänskliga rättigheter. Detta anser vi, kan göra att de äldre assyrierna/syrianerna bär på en tacksamhet vilket får sitt uttryck i positiv inställning till dem som de äldre uppfattar som ursprungsbefolkningen i det samhälle tog emot dem. Efter att ha tillbringat tid och samtalat med de äldre var detta ett intryck vi fick som kan förklara deras positiva attityd till kontakter med svensktalande trots kommunikations-svårigheter.

Den främsta anledningen för sitt fortsatta deltagande beskriver de flesta äldre som möjligheten att umgås och träffas med sina landsmän på ett organiserat och regelbundet sätt. De flesta äldre har uttryckt sig mycket positivt till projektet och den positiva bilden bekräftas även av den höga deltagandefrekvens som de uppger. Många av de äldre berättar att de finner stor glädje i att delta i projektet. Kopplat till att projektet har intentioner om hälsofrämjande insatser kan detta sägas vara uttryck för att projektet bidrar till ökat välmående. De aktiviteter som de äldre assyrierna/syrianerna har sagt sig uppskatta mest är matstunder och nyhetsuppläsning. Andra aktiviteter som beskrevs var utflykter, trädgårdsaktiviteter, konversationskurser i svenska och praktisk hjälp. Projektet nämns som ett bättre och mer meningsfullt alternativ till Assyrisk föreningens aktiviteter, verksamheter för svensktalande,

sitta hemma eller kyrkoverksamheten när det bara var bönestunder. Under intervjuerna upplevde vi att de flesta äldre gång på gång upprepade att det som har betytt mest är att genom social interaktion med andra assyrier/syrianer vara del av en gemenskap. De flesta av de äldre assyrierna/syrianerna uttryckte att de, på grund av nöjdhet med projektet, inte har behov att bidra med egna insatser när det gäller innehåll och utformning av projektet, däremot är de positiva till att ställa upp när det behövs. En annan förklaring till att de äldre assyrierna/syrianerna inte var benägna att ha kommentarer kring utformningen av projektet var, enligt vår uppfattning, att de inte ville lägga sig i det som de uppfattade var någon annans arbetsområde.

De flesta deltagare är positiva till projektet och har även uppgett att det har påverkat deras liv till det bättre. Däremot vill vi peka på att det är svårt att veta vilket av de två tätt sammanvävda projekten som finns i kyrkan som har bidragit mest till denna effekt. Vi har i uppsatsen lyft fram de aktiviteter och insatser som de äldre assyrierna/syrianerna själva uttrycker att de har uppskattat mest.

Vi hoppas att vår studie kan ge sitt bidrag till det fortsatta arbetet med den beskrivna gruppen, och att den kan tjäna till grund för att få inspiration och tankar till hur verksamheten kan utformas med deltagarna i centrum. Även när det gäller andra framtida projekt riktade speciellt till en etnisk grupp hoppas vi att studien kan influera, kanske främst när det gäller betydelsen av att tillfråga om och ta hänsyn till deltagarnas upplevda behov i utformningen av projektets verksamhet.

En slutlig reflektion är att vi, när vi tog uppdraget, hade en bild av vad projektet handlade om, en konstruktion så att säga. Denna konstruktion cirkulerade mycket kring trädgårdsarbetet som vi utifrån officiella dokument uppfattade att verksamheten till stor del handlade om. Utifrån intervjuerna med deltagarna har vi dock sett att trädgårdsarbetet inte hade så stor plats i deras konstruktion av projektet i helhet. Detta kan bero på att intervjuerna skedde under tidig vår då trädgårdssäsongen inte var aktuell, men också för att de äldre inte direkt tillfrågats om trädgårdsaktiviteter. Oavsett förklaring har vår konstruktion på resans gång förändrats till att nu i slutskedet se på projektet som ett träd som förgrenar sig i flera grenar. Stammen består av den sociala samhörighet som tycks finnas mellan deltagarna, och grenarna är de olika aktiviteter som är förlängningen av denna stam. Trädet står stadigt med rötterna förankrade i kyrklig grund. Vi ser även frukter på grenarna i form av den glädje och ökat välbefinnande som många av de äldre assyrierna/syrianerna har gett uttryck för.

8.1 Förslag till vidare forskning

Att undersöka vad äldre assyrier/syrianer har för uppfattning när det gäller sitt deltagande i en verksamhet har gett oss inspiration för vårt kommande arbete inom det sociala området. En fråga som tidigt aktualiserades var i vilken mån det är reella behov hos målgruppen som avgör projektets utformning och insatser, eller i vilken mån det är föreställningar om behov hos dem som har resurser och därmed ”definitionsrätt”. Det vore därför intressant att göra en jämförelse mellan de intentioner som finns bland professionella och de behov som äldre assyrier/syrianer har. Vi anser det vara av största vikt att forskare och professionella anstränger sig för att ha ett underifrånperspektiv och utgå från människors verkliga behov. Ofta har professionella en syn på vad människor behöver, som inte alltid har förankring i eller finner respons hos den tilltänkta målgruppen. Det vore därför intressant med vidare forskning kring vad de äldre assyriernas/syrianernas har för behov för att kunna leva ett gott liv på äldre dagar, samt vilka övriga behov de kan tänkas ha i ålderdomen. Vi märkte även att kontakten

med svenskar fylldes av ambivalens, det vore därför intressant att ta reda på vilken form av ”integration” som de äldre assyrierna/syrianerna känner sig ha behov av och som passar dem. En ytterligare aspekt som väckte vårt intresse var vilka effekter som det får att verksamheten lokaliseras till en religiös lokal som kyrkan. Det kan tänkas ha både inkluderande och exkluderande konsekvenser.

Litteraturlista

- Altvall, H. (2000). *Äldre invandrades hälsa*. (Rapport 2000:18). Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum.
- Bengtsson, V. L., Burgess, E. O., Parott, T. M. & Mabry, B. J. (2002). Ingenting är mer praktiskt användbart än en god teori. I L. Andersson (Red). *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London & New York: Routledge.
- Carlsson, B. (2005). *Hjälpprocesser i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Charon, J. M (2007). *Symbolic interactionism*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Elofsson, S. (2005). Kvantitativ metod – struktur och kreativitet. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalso.
- Johansson, T. (2004). *Socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod – en introduktion. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Linde, G. (1996). Älvsjöhemmet – en särlösning. I O. Ronström (Red). *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?* (FoU-rapport 1996:3). Stockholm: Stockholms socialtjänsts Forsknings- och utvecklingsbyrå.
- Nyberg, E. (2000). Att använda tolk. I C. M. Allwood & E. C. Franzén (Red.). *Tvärkulturella möten: Grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Parker, M. G. (2002). Socioekonomisk status och hälsa hos äldre. I L. Andersson (Red). *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Ponzio, S. (1996). *Äldre och invandrare: Gamla italienare och assyrier/syrianer i Stockholm*. (FoU-rapport 1996:18). Stockholm: Stockholms socialtjänsts Forsknings- och Utvecklingsbyrå.
- Ronström, O. (1996). Äldre invandrare – från teori till praktik. I O. Ronström (Red). *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?* (FoU-rapport 1996:3). Stockholm: Stockholms socialtjänsts Forsknings- och utvecklingsbyrå.
- Sachs, L. (1996). *Vårdens etnografi*. Malmö: Liber.
- Sahlin, I. (2004). Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Skårner, A. (2001). *Skilda världar?: En studie av narkotikamissbrukares sociala relationer och sociala nätverk*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Songur, W. (1992). *Att åldras i främmande land: Om Mellanösternpensionärer i det svenska samhället*. (FoU-rapport 1992:15). Stockholm: Stockholms socialtjänsts Forsknings- och Utvecklingsbyrå.

Songur, W. (1999). De äldre invandrarnas hälsa. I K. Baksi (Red). *Invandrare och hälsa*. Stockholm: Svartvitt.

Svenning, C. (2003). *Metodboken: Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: Klassiska och nya metoder i informationsområdet: Källkritik på Internet*. Eslöv: Lorentz.

Svensson L (2006): *Mötesplatser på landsbygden: Om äldre människor, gemenskap och aktiviteter*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.

Tornstam L (2005). *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Wadensjö, C. (1998). *Kontakt genom tolk*. Stockholm: Dialogs förlag.

Broschyrer:

PRO, SPF & Senior Göteborg (2007). *Passion för livet – Hur man finner det bästa i livet*. [Broschyr]. Göteborg.

Elektroniska källor:

Johansson, C. (2004). *Föreningsaktiviteter för äldre invandrare i Malmö*. Malmö: FoU-enheten (2004:1). Hämtat från <http://www.malmo.se/download/18.76a3393c113d5eae99680002639/rapport+2004-1++cj.pdf>

Kammarkollegiet (1996). *God tolksed: Vägledning för auktoriserade tolkar*. Hämtat från <http://www.kammarkollegiet.se/tolktrans/Godtolk.pdf>

Luleå Tekniska Universitet Friskvård (2008). Hämtad 23 april, 2008 från <http://www.luth.se/org/stil/friskvard/vadarhalsa.ht>

Statistiska Central Byrån (2008). Hämtad 26 april, 2008, från <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/SaveShow.asp>

Tolkcentralen (2008). Hämtat 12 mars, 2008 från <http://www.tolkcentralen.goteborg.se>

Världshälsoorganisationen WHO (2008). Hämtat 23 april från <http://www.sfn.se/page.asp?nodeId=156>

Övrigt material

Projektbeskrivning

Projekt- och kommunikationsplan (2007)

Intervjuguide Pilotintervju

Allmän bakgrund:

1. ålder
2. utbildning
3. språkkunskaper (svenska + läs- och skrivkunnighet)
4. Hur länge har du bott i Sverige?
5. Hur kommer det sig att du kom till Sverige?
6. Kom du själv eller med familj?
7. Hur ser din boendesituation ut (sammanboende, ensam)?
8. Beskriv dina relationer till dina närmaste familjemedlemmar?
9. Hur uppfattar du ditt hälsotillstånd?
10. Är du medlem i någon förening eller församling?
11. Vilken betydelse har medlemskapet för dig?

Motiv till deltagandet:

1. Hur länge har du deltagit i projektet?
2. I vilken omfattning har du varit närvarande på projektets träffar och aktiviteter?
3. På vilket sätt fick du kännedom om projektet?
4. Hur beskrevs projektet för dig?
5. Vilka anledningar hade du att delta i projektet?
6. Vad hade du för förväntningar på ditt deltagande i projektet?
7. Vilka av de beskrivna aktiviteterna verkade mest intressanta för dig?
8. Vad trodde du att du kunde bidra med i projektet?
9. Hur såg din levnadssituation ut innan du började delta i projektet?

Deltagandet

1. Berätta vad du har gjort i projektet
följdfrågor: hur har det gått för dig? Beskriv vad som hände? Hur var det? Hur reagerade du? Vad gav det dig?

Konsekvenser:

1. Vad har projektet gett dig?
2. Hur har ditt vardagsliv påverkats av att du deltagit i projektet?

Hälsa

3. Vad innebär det för dig att må bra? (*för att se om någon skillnad*)
4. Vad innebär hälsa för dig?
5. Vilka aktiviteter i projektet tycker du har tydligast koppling till hälsa?

6. Har du fått nya kunskaper om hur man tar hand om sin hälsa under projektets gång?
Om ja, vilka kunskaper var det och på vilket sätt har du fått dem?
Om nej, vad tror du det beror på att du inte har fått nya kunskaper?
7. Vilka kunskaper om hur man ska ta hand om sin hälsa har du saknat i projektet?
8. Känner du att deltagandet i projektet har förändrat ditt sätt att se på vad hälsa innebär?
Om ja, på vilket sätt?
Om nej, vad tror du det kan bero på?

Sociala nätverk

1. Berätta om människorna som du har träffat genom projektet?
2. Träffar du mer människor idag än innan du började delta i projektet?
3. Vilka umgås du med? (*både privat och i projektet, direkt eller på annat sätt*)
4. Hur ser kontakten ut? (*omfattning & kontaktsätt*)
5. Har du ett behov av fler kontakter?
6. Vad har deltagandet i projektet inneburit för dig när det gäller kontakter med andra människor?
7. Har deltagandet i projektet inneburit nya kontakter för dig?
8. Om ja, vilka typer av kontakter har de varit? (*kontakter med assyrier (både projektdeltagare och andra), formella kontakter med t.ex. myndighets personer, pensionärer som besöker SDF 's Träffpunkten*)
9. Om nej, vad kan det bero på?
10. Hur har du upplevt de gemensamma aktiviteterna med pensionärerna som besöker Träffpunkten?
11. Hur har du upplevt möjligheten att ta kontakt med Träffpunktens pensionärer?
12. Har det funnits några hinder?

Egen påverkan:

1. Hur har du upplevt att du har kunnat påverka utformningen av projektets aktiviteter?

Intervjuguide

Allmän bakgrund:

1. Berätta om dig själv
 - ålder
 - utbildning
 - språkkunskaper (svenska + läs- och skrivkunnighet)
 - boendesituation (nöjd?)
 - familjeförhållande
2. Hur kommer det sig att du kom till Sverige?
 - Hur länge har du bott i Sverige?
 - Kom du själv eller med familj?
3. Är du medlem i någon förening eller församling?

Motiv till deltagandet:

1. Hur länge har du deltagit i projektets träffar på tisdagar och torsdagar?
 - I vilken omfattning har du varit närvarande på projektets träffar och aktiviteter?
2. På vilket sätt fick du kännedom om projektet?
3. Hur beskrevs projektet för dig?
4. Vilka anledningar hade du att delta i projektet?
5. Hur såg din levnadssituation ut innan du började delta i projektet?

Deltagandet

1. Berätta vad ni har gjort på träffarna
följdfrågor ex: hur har det gått för dig? Beskriv vad som hände? Hur var det? Hur reagerade du? Vad gav det dig? Vilka aktiviteter var mest intressanta respektive minst intressanta för dig?
2. Vad tror du att du har kunnat bidra med i projektet?
3. Hur har du upplevt att du har kunnat påverka utformningen av projektets aktiviteter?

Konsekvenser:

1. Vad har projektet gett dig?
2. Hur har träffarna påverkat dig hur du mår?
3. Hur har ditt vardagsliv påverkats av att du har deltagit i projektet?

Hälsa

1. Vad innebär det för dig att må bra?
2. Vad innebär hälsa för dig? (*för att se om någon skillnad*)
3. Hur uppfattar du ditt hälsotillstånd?
4. Vilka aktiviteter i projektet tycker du har tydligast koppling till hälsa?
5. Har du fått nya kunskaper om hur man tar hand om sin hälsa under projektets gång?
 - Om ja, vilka kunskaper var det och på vilket sätt har du fått dem?
 - Om nej, vad tror du det beror på att du inte har fått nya kunskaper?

6. Känner du att deltagandet i projektet har förändrat ditt sätt att se på vad hälsa innebär?
 - Om ja, på vilket sätt?
 - Om nej, vad tror du det kan bero på?

Sociala nätverk

1. Beskriv din umgängeskrets
2. Vad har deltagandet i projektet inneburit för dig när det gäller kontakter med andra människor?
3. Har deltagandet i projektet inneburit nya kontakter för dig?
 - Om ja, vilka typer av kontakter har de varit? (*kontakter med assyrier/syrianer (både projektdeltagare och andra), formella kontakter med t.ex. myndighetspersoner, pensionärer som besöker SDF 's Träffpunkten*)
 - Om nej, vad kan det bero på?
4. Hur har du upplevt de gemensamma aktiviteterna med de svenska pensionärerna som besöker Träffpunkten?
5. Hur har du upplevt möjligheten att ta kontakt med de svenska pensionärerna?
6. Har det funnits några hinder?
7. Har du ett behov av fler kontakter?

Intervjuguide: Faktainsamlade intervju

- Yrkesbakgrund
 - utbildning?
 - anställning?
 - hur hon kom att jobba med projektet?

- Projektets bakgrund
 - initiativtagare?
 - finansiering?
 - ansvarig enhet?
 - mål och intention med projektet?
 - förändringar i mål och intentioner?
 - hur bestämdes utformningen av projektet?

- Verksamheten
 - Beskriv verksamheten
 - Vad uppfattar du att de äldre uppskattar mest med projektet?
 - Hur många deltagare? (+ i de olika momenten?)
 - Vad anser du att projektet har bidragit med för de äldre?
 - Vad gör du som en del av projektet men utanför träffarna?

- Kyrkans roll
 - prästens roll?
 - Hur kom det sig att kyrkans lokaler användes?